

פרשה ד.

[א] ושכתי אני ואראה וגו'. (א) אלו הקטנים (שנגרזין) (ב) [שנגרזים] מחייהם, ולעתיד לבא הם עומדים בחבורה של צדיקים, ואבותיהם עומדים בחבורה של רשעים, ואיברים לפני הקב"ה כלום מתנו אלא בעון אבותינו, והקב"ה אומר להם אבותיכם תטאו מדרכם. (ג) באותה שעה אליהו זכור לטוב בא וילמד אותם סיניגוריא, ואמר להם, אמרו לפני הקב"ה רבש"ע כלום הוא לפניי מרת הפורענות מרובה ממדה טובה, מרת הפורענות מעוטה, ומרת הטובה מרובה, ולא מתנו אלא בגלל אבותינו, כל שכן שיבואו אבותינו אצלנו, אמר להם הקב"ה חייכם יפה למדתם סיניגוריא, יבואו אצלכם, דכתיב והיו את בניכם ושבו (זכריה י' ט'):

[ב] ושבת אני את הכתים. (ד) אלו דור המבול: כן החיים. אלו סדומיים ועמלקיים:

[ג] וטוב משניהם. זה אלף דור שעלו במהשבת ונימחו (ה) וכו' כדלעיל. (ו) ד' שמעון בן יוחי פתר קרא ביישראל בשעה שבאו לאותה מעשה לא הניח משה זוית ברקיע שנהבט עליו לבקש הפלה ורחמים, ולא נענה, ונדרוגו לו המשה מלאכי חבלה, קצף ומשחית ומשמיד ואף וחיסמה, נתיירא משה מהם. מה עשה, נתלה בזכות אבות שנאמר זכור לאברהם וגו' (שמות ל"ב י"ג). אמרו לו כלום יש להם עליו, אני יש לי עליהם, על אברהם יש לי, דכתיב במה אדע וגו' (בראשית מ"ו ח'). יצחק יש לי עליו שאהב את עשו. יעקב יש לי עליו, שאמר נסתרה דרכי מה' (ישעיה מ' כ"ז). כיון שאמר אשר נשבעת להם בך (שמות ל"ב י"ג) למען שמך. נסתלקו ממנו ילטיה מלאכים קצף ומשחית ומשמיד, ונשתירו שם שתיים [אף והמה]. שנאמר כי יגורתי מפני האף והחמה וגו' (דברים ט' י"ט). באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כלום אני יכול למיכם בתרויהוק, אלא קום את בחדא, הדיד קומה ה' באפך (תהלים ז' ז'). ומניין שעמד משה למלאך חמה שנאמר ויאמר לי-שמירם וגו' (להשיב חמתו מהשחית) [תהלים ק"ז כ"ג]. על אותה שעה הוא איבר ושבת אני את המתים וגו', כגון אני וחבורתי:

(ז) שמואל פיר קרא בדרך, בשעה שבנה שלמה את בית המקדש התפלל שיהרד אש מן השמים, ולא ירדה, כיון שאמר זכרה לחסדי דוד ענדך (דחייב ו' מ"ב), כיד ירדה, על אותה שעה הוא אומר ושבת אני את המתים וגו', כגון אני וחבורתי:

(ח) יהודה בר' סימון פתר קרא ביחזקאל, בשעה שאמר לו הקב"ה התחינה העצמות האלה (יחזקאל ל"ז ג'). אמר לפניו רבש"ע אהה ידעת (שם שם). (ט) בשל לאדם שהיה בידו צפור אהה, ואמר לחבירו צפור זה אתה אומר חיה, אמר לו אם אתה מבקש מתה, ואם אתה מבקש חיה, כך בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל, ואמר לפניו התחינה, אמר לפניו אהה יודע. כיון שעמד על הבקעה ואמר העצמות היבשות, התחילו רוחשות, אמר להם בחיובן לא שמעתם שמעו דבר ה' ביה יעקב (ירמיה ב' ד') ועכשיו שישמעתם, על אותה שעה נאמר ושבת אני את המתים, כגון אני וחבורתי:

הערות ותקונים

(א) אלו הקטנים. מובא בילקוט רמז תתקס"ט ה"ס ושכתי כמו שהיה לפנינו, ובק"ר פ"ד לוח א' כוח נכרחת. לשון, ומתחיל ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר כו' (ב) שנגרזים מחייהם. בק"ר יש הרבה שנייה בסגנון הלשון, גם נמנע סס דברי ר' נחמיה ורבנן: (ג) בלוחה שסס אלניו זכור לטוב גא. בק"ר ר' יהודה בר אלעאי בש"ר יהושע בן לוי: (ד) אלו דור המבול. מובא בילקוט רמז תתקס"א: (ה) וכו' כדלעיל. פס קצר המשתוק וסוף לעיל פרשה א' פסוק ט"ו: (ו) רש"י פתר קריאה בישראל. בק"ר בני ר' יהושע פתר קריאה בישראל: (ז) ר' כמחל פתר קריאה. בק"ר בני ר' סימון פתר קריאה בר חנמן פתר קריאה, וסס הוא בדרבנות לשון וסס בהאמר בקיבור: (ח) ר' יהודה בר סימון פתר קריאה ביחזקאל. בק"ר הוא נאמן אחר: (ט) משל לאדם שהיה בידו פסוק. זה ליתא בק"ר: משל (מדרש זוטא)

[ה] הכסיל חובק את ידיו וגו'. (י) משל לשני בני אדם שגועין בתורה, אחד יגע בתורה והשניה, ואחד יגע בתורה ופירש. לעתיד לבוא, אחד עומד בחבורה של צדיקים ואחד עומד בחבורה של רשעים ורואה וחובק את ידיו:

[ו] מוב מלא כף נחת. (יא) מוב מי ששונה הלכות מעט ורגיל בהן, ממי ששונה הלכות הרבה ואינו רגיל בהם. (יב) מהלא אמר טבא, ציפרתא חדא בפח ממאה פרוזין: ורעות רוח (יג) וברצונו היה קרוי בעל הילבן, רעותיה דמתקרו מר הילבן:

[ח] (יד) ישן אחד ואין שני. אחד זה הקב"ה, דכתיב ביה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ב' ד'): ואין שני. ואין לו בן זוג: גם בן ואח אין לו: (טו) בן אין לו אח מהיכן יש לו אלא שהיבב המקום את ישראל (טז) וקראן בנים ואחים: ואין קין (בבל) (לבל) עמלו. (יז) שעמל בששת ימי בראשית, ולמי אני עמל, לא להרבך אחריו, כל מי שאינו עושה כן, גם זה הבל וענין רע הוא:

(יח) ד"א יש אחד, זה אברהם, שנאמר אחד היה אברהם (יחזקאל ל"ג כ"ד): ואין שני. שאין לו בן זוג כמותו: גם בן ואח אין לו. בשעה שאמר לו הקב"ה קח נא את בנדך (בראשית כ"ב ב'): ואח אין לו. בשעה שאמר לו הקב"ה לך לך מארצך (שם י"ב א'): ואין קין לבל עמלו. למעשים טובים: ולמי אני עמל, לא לעשות כמותו. וכל מי שאינו עושה כן גם זה הבל:

(יט) ד"א יש אחד, זה היצר הרע: ואין שני. שאין לו בן זוג כמותו: וגם בן ואח אין לו. בשעה שאדם הולך לעשות עבירה ואינו יודע שאין לו לא בן ולא אח שימת בעונותיו: ואין קין. למעשים הרעים: למי אני עמל, לא לרחק ממנו, וכל מי שאינו עושה כן גם זה הבל:

[ט] טובים השנים מן האחד. (י) טובים השנים שיגיעים בתורה, מן האחד שעוסק זה לעצמו וזה לעצמו:

[י] [כי אם יפולו האחד יקים את חברו]. שאם ישכח אחד מהם, חברו מעמידו על האמת ומזכירו:

הערות ותקונים

(י) משל לשני בני אדם, מובא בילקוט שם כמו שהוא לפנינו, ומסונה קאת צקה"ר: (יא) טוב מי ששונה הלכות מעט ורגיל בהן, ובעל הילקוט צקה"ר הביא מהאמר בשם וי"ר, הובא בשם צ"ר פ"ג אות א' ר' יתחק פתח טוב מלא כף נחת מי ששונה שני סדרים ורגיל בהם ממי ששונה הלכות ואינו רגיל בהם, ואח"כ נמלא צ"ר שם טוב מי ששונה הלכות ורגיל בהם ממי שהוא שונה הלכות ומדוח ואינו רגיל בהם. ולדעתי נוסח הכתיב הוא סוספס שהוסף אחד המניחים כמו שהוא צקה"ר, והרמיה כי בעל הילקוט צקה"ר הביא מהאמר מו"ר ונוסח הכתיב יתא בילקוט. ופי' ומדוח, מדוח שהתורם לדרשת צבן: (יב) מהלא אמר טבא ליפרתא חדא בפח ממאה פרוזין. זה הוא נ"כ צקה"ר, ושם הגי' מהלא אמר טבא חדא ליפרתא כפותא מן מאה פרוזין, וצבור שג"ל כפתא נמקום כפותא, ופי' טוב ליפור אחד בפח מן מאה הסורחים: (יג) וברצונו היה קרוי בעל הילבן רעותיה דמתקרי צר הילבן. צ"ר וצקה"ר נאמר רק רעותיה דמתקרי צר מילבן, פי' המ"כ רצונו שיקראו אותו צר הילכות, כלומר יודע הרבה הלכות ע"כ, כי רעות הורחשה בלשון רחמי רצון, ואין ספק כי המלות "וברצונו היה קרוי בעל הילבן" הוא פי' אשר הוסיף אחד בגילון לכרס המלות רעותיה דמתקרי צר הילבן, ומובא אח"כ פיימה, וצקה"ר נמלא עוד הרבה דרשות על טוב מלא כף נחת: (יד) יש אחד ואין שני זה הקב"ה. מובא בילקוט קהלת רמז תקפ"ח אחר שהביא מהאמר מו"ר הביא מהאמר הזה. והסיוס במהמר שלפניו ונפש כי חקרי"ר קרבן לה' יש מחוק מן הספר כי צ"ר ס' מ"ב מהאמר שפניו רק צום מחתיל ונפש פניו טמא, וצקה"ר מהאמר הזה בצריכות וצוסוספות דברים ע"ש. והילקוט הביא כמו לפנינו בכתב יד: (טו) צן אין לו אח מהיכן יש לו. כ"ה הגי' בילקוט אבל צקה"ר הגי' אח אין לו צן מהין יש לו: (טז) וקראן צנים ואחים. צקה"ר הביא ראיות מהכתובים: (יז) שעמל בששת ימי בראשית. כ"ה גם בילקוט שם, אבל צקה"ר מהאמר בהרמת דברים ע"ש: (יח) ד"א זה אברהם. מובא בילקוט שם כמו שהוא לפנינו. וצקה"ר מהאמר משונה קאת גם נוסף שם ד"א יש אחד זה שבע לוי כו' גם נוסף שם ד"א זה גביני צן הרצון: (יט) ד"א זה היצר הרע. כ"ה בילקוט אבל צקה"ר מהאמר בשניים גם הגי' שם גם בן ואח אין לו בשעה שכולך אדם לעבור עבירה אינו רואה שיש לו בן שימת בעונותיו ואינו רואה שיש לו אח שיתביים ממנו ולכת: גות צ: (ב) טובים השנים שיגיעים בתורה כו' שאם ישכח אחד. כ"ה גם בילקוט וזהו הנוסח מנדרש זומא)

[יב] והחוטם המשולש לא במירה ינתק. זה הרב שמחזר להם את מעותן.

[כא] ד"א טובים השנים מן האחד. שיוצאים לדרך, מן האחד זה לעצמו זה לעצמו. שאם נפל האחד חבירו מקימו. (כב) והחוטם המשולש שלשה. (כג) רב היה נפיק לאורחא [חד] צווה ליה מרי מוהא, תרי מרי קמטה, תלתא מרי שלמא:

[יג] טוב ילד מסכן. זה יצר טוב. (כד) למטה צווחין ליה חבם, דהוא מבין ברייהא לאורחן [בין] למטה צווחין ליה מסכן, כל עמא לא שמעין ליה, ולמטה צווחין (חבם) וילד] דהוא מווג לבר אינש מתלת עשר שנין ולעילא: ממלך זקן. זה יצר הרע, (כה) למטה צווחין ליה מלך, דהא כל איבריך שמעין ליה, ולמטה צווחין ליה זקן, דהוא מווג לבר אינש מן שליוותיה עד סיבותיה. התיד כי יצר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ה' כ"א) משעה שניעור במעי אמו, ולמטה צווחין ליה כסיל, דהוא מבין ברייהא לארחא בישא:

[יד] כי מבית (האטורים) [הטורים]. (כו) דהוא מכשכש לברייהא (כי מביני סירי אתין) [כמביני סיריאתא]: כי גם במלכותו נולד רש. כי במלכותו של יצר הרע נולד רש, זה יצר טוב:

[טז] (כו) ראיתי את כל החיים המהלכים. זה דור המבול:

[טז] גם האחרונים. אפילו דורות האחרונים לא ישמחו בעמלם:

פרשה ה.

[ד] טוב אשר לא תדור. (א) ר' ביאור אומר טוב מי שאינו נודד כל עיקר, אלא מביא כבשתו לעורה ושחמה. ר' יהודה אומר טוב משניהם נודד ומשלם, שנאמר גדרו ושלמו (תהלים ע"ו י"ב). אמר רב הונא מעשה באחד שנדר, [ולא שלם את נדרו ופירש בים הגדול וטבעה ספינתו בים ומת]. (ב) א"ר שמואל בר נחמן מי שנודד ואינו

הערות ותקונים

שלפנינו, ובקס"ר בני' ט"א שחם הלכה אחד מהם, חבירו מחזיר הטלס: (כא) ד"א טובים שיואלין לדור. מונא נ"כ בילקוט שם כמו שהוא לפנינו, אבל בקס"ר ג' אחרת, טובים השנים שחם נושאין כפרמטיא, מן האחד זה לעצמו וזה לעצמו, כי אם יפלו ט"א יפול ויסתכן אחד מהן חבירו מעמידו, והחוטם המשולש כד אינון חלם. ובמדרש שו"ס ריש מומור נ"ט נמלא המאמר כמו שהוא בקבלת זוטא, והעירותי שם בהערה א'. במדרש קס"ר הדרשה שלפנינו בשו"ס טובים השנים שיואלים לדרך ליתא שם, וע"ש גם בהערה ו': (כב) והחוטם המשולש שלשה. ר"ל אם כמה שלשה: (כג) רב הוה נפיק לאורחא חד לוח ליה מרי מוחא. בילקוט שם בני' רבי מאיר כד חזי חד נפיק לאורחא, ובקס"ר בני' ר' מאיר כד הוה חמי חד נפיק לאימטרסא לוח ליה זיל שלם עלך מרי מוחא, ופי' המ"כ כשהיה רואה אחד יואל ימידי לדרך כיה אומר לו לך שלום עלך בעל מוח, כלומר הוולך בדרך ימידי מחייב נפשך, ובקס"ר שם נמלא אחר זה עוד הרבה דרשות על טובים השנים: (כד) למטה צווחין ליה חכס. הספתי וכו' לנכון בילקוט שם, וכן במדרש שו"ס שם אות ה' מונא כמו שהוא לפנינו וכמו שתקניה. ופחה כמה דסיים טוב ילד מסכן והכס, אבל בקס"ר אינו נראש ולמטה נקרא שמו ילד, ועיין בשו"ס שם הטרם ל"ה ל': (כה) למטה צווחין ליה מלך, דהא כל איבריך שמעין ליה כו' דהוא מווג לבר אינש מן שליוותיה ועד סיבותיה עד סיבותיה. כ"ה בילקוט וכן הוא בשו"ס שם, אבל בקס"ר הוא בלשון עברי אז גם הלשון מתוקן יותר במקום ולמטה צווחין, בקס"ר ולמטה נקרא, במקום צר נש, בקס"ר לראש, במקום מן שליוותיה ועד סיבותיה, בקס"ר מילדותו ועד זקנו, וכמו כן בכל המאמר (כו) דהוא מונא נכשכש לברייהא כמניי סיריאתיה. כן תקניה והוא לנכון בילקוט, בשו"ס ובקס"ר, ודורש הסורתי כמו הסורתי, ועיין בשו"ס הטרם ל"ה כי נטין לתקן משכבך ע"ש, ובקס"ר שם נמלא עוד דרשות על טוב ילד מסכן: (כז) ראיתי את כל החיים המהלכים זה דור המבול כו'. בקס"ר יש ג' אחרת אלו מטייזים של נדיקוס מה גרם להם להיות חיים שמלכין תחת השמש: עם הילד השני זה יצר טוב וע"ש במ"כ ובכ"ל, וראיתי ברש"י קבלת שם הביא ח"ל ראיני אז כל החיים ונ"י נמלתי במדרש הספר הזה זה דור המבול שנאמר בהם מכל הדי:

(א) רבי מאיר אומר כו'. ביו"ר ריש פל"ו מהוכן הסדר דברי ר' מאיר הם שם בשם ר' יהודה ובגמרא נדרים ע' ע"א מונא לנכון בשם ר' מאיר ובשם ר' יהודה כמו לפנינו, וגם בספרי פיסקא רס"ה ט"א לנכון, ובקס"ר המאמר קטוע וחסרים דברי רבי יהודה: (ב) א"ר שמואל בר נחמן, בקס"ר חסרים (מדרש זוטא) המלות

משלם גורם לאשתו שמתה (ג) שנאמר אם אין לך לשלם למה יקה משכבך מתחתך (משלי כ"ב כ"ז). (ד) אית דאמרי מעקב אבינו שנאמר ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל (בראשית מ"ח ז). (ה) אי"ד שמואל בר רב יצחק כל מי שנודר ואינו משלם גורם לעיז ולגילוי עריות (ו) וכו'. (ז) ויש אומרים אף ללשון הרע שנאמר וישמע דברי בני לבן (בראשית ל"א א'). (ח) אמר ר' שמואל כל מי שנודר [ואינו משלם] גורם מיתה לעצמו שנאמר כי דרוש ידרשנו וגו' (דברים כ"ג כ"ב). ממנו נפרעין ולא מממונו. (ט) דאמר רב [אמי] אין מיתה בלא חטא ואין יסורים בלא עון. שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם (תהלים פ"ט ל"ג):

[ה] אל התו את פיך. (י) ר' אחא פתר קריא בנודר, אל ההן רשות לפיך לחטאי את בשורך. (יא) ואל תאמר לפני המלאך זה הוץ, כי שגגה דאמרת לא נדרתי כלום, למה יקצוה האלהים על אותו הקול שאמרת. והיבל מעשה וגו'. אלו מעט מצות קלות שיש בידך, והקב"ה מכניס בהם כארה ומאכרם הימנו:

[ו] כי ברוב הלכות וגו'. (יב) אם ראת [הלכות] רעות וגוירות [קשות]. קפוי לשלשה דברים ואתה ניצל. (יג) דאמר ר' יהודה בשם ר' אלעזר שלשה דברים מבטלין נזירות רעות וקשות. ואלו הן תפלה ותשובה וצדקה, ושלישה בתובין בפסוק אחד, ויבנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו [לפני ויבקשו] [ויבקשו פני] וישבו מדרכיהם הרעים (דה"ב ז, י"ד). ויתפללו זו תפלה. ויבקשו לפני זו צדקה, וישבו מדרכיהם הרעים זו תשובה. [אם עשו כן, מה כתיב תמן] ואני אשמע כן השמים ואסלה [עונם] [לחטאתם] וארפא את ארצם [שם שם]: (טז) ר' אמי אמר אף התענית. שנאמר יענך ה' ביום צרה (תהלים כ"ב ב'). (יז) ר' אחא אמר אף שינוי השם ושינוי מעשה ושינוי מקום:

[ז] אם עושק רש וגו'. (יח) אם ראת רשעים עשוקים ורלים נגולים: וצדק זה [צדיק לעולם]. [צדיקן של עולם] שהוא משפיע שלהם עליהם. הראה במדינה. תירמה במ דינה, ואל התמה על הפצו של הקב"ה, שאמר והיה העולם, למה כי גבוה מעל גבוה שובר זה הקב"ה שהוא מלמעלה ואתה מלמטה: וגבוהים עליהם, אלו מלאכי השרת: ר' יוסי ברי' הנינא פתח קריא בעשוי, אם ראת [בכרך] [בכרך] גדול שעושק דרים [וגוול] רשעים, וצדיקן של עולם משפיע להם שלהם, תראה בני דינה. ואל התמה על הפצו של זקן שאמר ונעשה רצונו, דה"ד משמני הארץ וגו' (בראשית כ"ג ל"ט). והלא דברים קל והומרי, ומה לכבוד

הערות ותקונים

המלה "בר נחמן" וכו' ר' הוא בשם רבין: (ג) שגמר אם אין לך לשלם למה יקה משכבך מתחתך, כהיום מן הכתוב הזה מובא בסנהת ל"ב ע"ג: (ד) אית דאמרי מעקב אבינו שגמר ואני בבואי מפדן וגו'. כוון למתמרס צו"ר שם ריש פל"ג, וכן בקה"ר מובא כהיום מן הפסוק הזה: (ה) אמר שמואל בר רב יצחק גורם לט"ו. צו"ר מובא זה בש"ר שמואל בר נחמן וכן מובא בילקוט קבלה ומגוין צנעוין, "פסקתא רבתי" בטעות וז"ל ויקרא רבה וכו' ריש פל"ג, ונס בקה"ר הני' ר' שמואל בר יצחק: (ו) וכו'. פס קלר המעתיק ומנאל צו"ר וכן בקה"ר שם: (ז) ויש, אומרים אף ללשון הרע. צו"ר וצקה"ר כלל בחוק ד' עבירות: (ח) אי"ד שמואל כל מי שנודר ואינו משלם. בקה"ר מובא זה בשם ר' מנא, וכו"ר הוא בשם ר' שמואל בר יצחק: (ט) דאמר רב אין מיתה בלא חטא. צו"ר וצקה"ר ה"ר מני וכן עיקרי צנינים: (י) ר' אחא פתר קריא בנודר. בקה"ר כלבוך משונה ושם הוא בשם ר' יוסעבן בן לוי ע"ש ועיין צו"ר פט"ו אות ט' ושם קלר המסדר לו המעתיק וכתב "וכו' כדתיחא במדרש קבלה". ועיין גם בצ"ר תל"א פ"ו אות ט' ושו"ס מזמור ל"ב ובהערה א': (יא) ואל תאמר לפני המלאך זה הוץ. ז"ל זה ש"ץ, ר"ל שליח לצבור, וכן תיחא בשו"ס שם מזמור ל"ב ואל תאמר לפני המלאך זה הוץ. וכן נאמר במגילת, ואל תאמר לפני המלאך זה הוץ. כי כנגד ה"ה, הוכח אני כי ט"ו ע"ש: (יב) אם ראת הלכות רעות. מובא בילקוט שם וכו' מכ"י פלפניו. וצקה"ר מובא זה בשם רבי ונבוססת דברים: (יג) דאמר ר' יהודה בשם ר' אלעזר שלשה דברים מבטלין. פסקותא דר"כ פסקא ביום השמיני עשרת [קנ"א ע"א]. ונסנה צירושמי הענית פ"ב כ"ה וכו' פמ"ל וקה"ר פסקתא הוה עוד הרבה דרשות: (יד) ר' אמי אמר אף התענית. וכן הוא בילקוט שם, אכל בקה"ר ונפסקתא ר' מנא אמר: (טז) ר' אחא אמר. וכ"ה בילקוט שם, וצפקתא ר' חונא בשם ר' יצחק, ועיין שם בהערה כ"ו. וצקה"ר ר' חייה ור' יוסי: (יז) אם ראת רשעים עשוקים. מובא בילקוט (מדרש זוטא)

בשר ודם כן, לכבודו של הקב"ה לא כל שבן, הדא הוא דכתיב הנה יום בא לה' ותולק שללך בקרבך (זכריה י"ד א'):

[ח] (ית) ויתרון ארץ. רבי יהושע אומר אפילו דברים שאמה רואה אותן יתרון לפתן תורה, כגון הלכות ציצית מוזה ותפילין הן בכלל תורה, דכתיב ועליהם ככל הדברים וגו' (דברים טו י'). כל מקרא ומשנה תלמוד ותוספתא ואגדה כולן נאמרו למשה על הר סיני: מלך לשרה נעבד. מלך זה בעל תלמוד, לשרה נעבד. זה בעל משנה (יש) שהוא סודר הלכה לפניו: (כא) ד"א מלך זה בעל משנה: לשרה נעבד. זה בעל תלמוד שהוא טיביל הלכה לפניו, לפיכך אוהב כסף לא ישבע כסף. אוהב תורה לא ישבע תורה, ואוהב בהמון וגו'. שכל מי שהוא הוזה ומחמה על דברי תורה, ותלמוד אין לו מה הנאה יש לו. (כא) ר' יעקב אמר בשם ר' יוחנן למד ולא לימד אין לך הכל גדול מזה. (כב) מכאן אברו אין הרב נוטל שכר תלמידיו עד שילמדנו לאדריים. שנאמר האלף לך שלמה וגו' (שה"ש ח' י"ב): דא מלך לשרה נעבד. אפילו מלך אם עבד ארעא עבד, ואם לא עבד מידי שכל מי שהוזה ומחמה אחר הממון וקרקע אין לו מה הנאה יש לו. (כד) ר' ירמיה אומר ודרו מאנותיהם וגו' (יחזקאל כ"ז כ"ט). וכי אין אנו יודעין שעל הארץ יעמודו, אלא הרי ששקעה ספינתו של אחר מהם בים ויש לו קרקע על הארץ יעמוד, ואם לאו אין לך הכל גדול מזה: איך אליעזר הרב נוטל שכר אלף והתלמיד מאתים. שנאמר האלף לך שלמה ומאתים לנוזרים את פריו (שה"ש ח' י"ב): ד"א ויהרון ארץ בכל היא. (כה) ר' אחא אומר בכל עושה הקב"ה שליחותו, אפילו על ידי נחש, אפילו על ידי עקרב, יתוש, צפרדע. (כו) טיטוס הרשע נכנס לקדשי הקדשים נמל שתי זונות בידו וכי:

[יד] כאשר יצא מבטן אמו. (כו) אמר (גנינא) [גנינא] משל לשועל שמצא כרם והיה מסוייג מכל פינתו ולא יכול לכנס, לסוף מצא נקב אחד בקש לכנס בו ולא יכול, וצם תלתין יומין עד דכחיש, ועלה בההוא נקב אכל ושבע ודשן ושם, בעי למיפק מההוא נוקבא ולא הוה יכול, חזר וצם תלתין יומין עד דהוה [כחוש], כמה דהוה נפיק ליה מההוא כרמא, אמר כרמא כרמא כמה שפירין [בידך] [פירין] אלא מה הנייה יש, כמה דבר [נש] עייל לגויך [חברין] [כך הוא] נפיק, כך הוא הדין עלמא:

[טז] (כח) גם כל ימיו בחשך ילך [יאכל]. בלא תורה בלא נר:

הערות ותקונים

זילקוט סס כמו סבול לפניו, וזק"ר הוא צנתינ אחר ונכרחת דברים: (יח) ויתרון ארץ ר' יהושע אומר. זק"ר המאמר נטייטס ונכספת דברים, והמאמר סלפנינו הוא סס כסס ר' נחמיה ע"ס וכן נוסף סס מלת "הלכה" מקרא משנה סלסה. וכן כגון הוספתות של בית רבי תוספתות של ר' נתן סלכות גרים וענדים, ועיין ו"ר ריס פכ"ב וכו' סס כמו זק"ר, ומוצא זילקוט קבלת כסס ו"ר: (יט) סבול סודר הלכה לפניו. וז"ל ז"ר כסס, וזק"ר הני' עודר לפניו, פי' חורט: (כ) ד"א מלך זה בעל משנה. זה ליחא זק"ר ומלך גם כסס, וסס הוא כסס ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אמר מלך זה בעל תלמוד, ור' נחמיה אמר אחא, וזק"ר מוצא זה כסס ר' יעקב כסס ר' יוחנן למד ולא לימד. וז"ר סס מוצא ר"א כרבי אבא כסס ר' מלך זה בעל משנה: (כא) ר' יעקב כסס ר' יהודה ור' נחמיה סס ר' יוסי: (כב) מכלן אמרו. זה ליחא ז"ר וזק"ר: (כג) ד"א מלך לשרה נעבד אפילו מלך אם עבד ארעא עבד. עיין זק"ר סס וז"ר סס כסתחלה המאמר כסס ר' יהודה וסס הלסן מוהוקן יור: (כד) ר' ירמיה אומר וירדו מאנותיהם. זק"ר הוא כסס ר' ז"ר יוסי ור' חנין, וז"ר כסס ר' שמעאל כרבי הנחום ור' חנין כרבי דרבי כסס ר' אחא חמור כסס ר' ירמיה. הוסיפו שמות האומרים, ולפיכך כסס ר' ירמיה וז"ר חמור כסס ר' ירמיה וז"ר חמור כסס ר' ירמיה וז"ר חמור כסס ר' ירמיה. הוסיפו שמות של יתו. מוצא ג"כ ז"ר וזק"ר סס, ועיין תחומא חקת אות א' ובעה"ס י"ב מה שהעירותי סס: (כו) טיטוס הרשע נכנס לקדשי הקדשים כול שתי זונות בידו וכי'. סה קר' המעתיק וז"ל "וכי" ומלא זק"ר סס. וז"ר סס, ז"ר פ"י זמ"ר פ"ח ותחומא חקת סס ופדר"א פמ"ט ועיין גם צבלי גיטין נ"ו ע"ב: (כז) אבא גיטא. כן תקתי כמו סבול זק"ר כפסוק הזה, ומוצא גם כסס סלכות כסס ק"ר ושוד משהר מקומות. וזילקוט קבלת רמו חתק"ב סיביל המאמר הזה והוא מקבלת זועא וגם הוא גורם אמר גיטא כמו סבול לפניו: (כח) גם כל ימיו בחשך ילך. תקתי יכל, וגם זק"ר מוצא לשון הכהוב גם כל ימיו בחשך ילך ומוצא סס דרשות אחרות על הכתוב הזה, כסס זילקוט סס מוצא גם כל ימיו בחשך ילך בלא תורה בלא מוחן בלא מעשים טובים. נראה כי הים לפניהם כפסוק ילך כמקום יכל, ור"ח

[יו] (כט) אשר (יהן) [נתן] לו האלהים. ר' אבא [בר כהנא] על לבי כנישתא שמע קליה דר' לוי קאים ודריש איש אשר יתן לו האלהים עושר. זה מקרא: נכסים. זו כשנה: כבוד. וזו חוספתא: ואיננו חסר לנפשו. [זה תלמוד: לא יושלשנו האלהים. זה בעל אגדות: כי איש נכרי יאכלנו] זה בעלי הלמיד שאוסרין ומתירין וממאין ומטריין עמד ר' אבא בר כהנא ונשקו על ראשו אמר אלמלא לא באתי אלא לשכוע דבר זה דיי: (ל) דייא (איש) אשר (יהן) [נתן] לו האלהים עושר ונכסים [וגו'] זה מתת אלהים היא. א"ר פנתם הכירה זו אינה נוחת בבני אדם (לא) אלא מאן רחמנא נהגי ביה ידעי ביה: [יט] (לב) כי לא הרבה יזכור [את ימי חייו]. זה עלי: כי האלהים מענה בשפחת [לבו] זה אלקנה שמרדין את ישראל לעלות לשילה (כדי) [בדרך] שמעלה אותו [בשכם] [בשנה] זו לא היה מעלה [בכונה] [בשנה] אחרת. לפיכך יחסו הכתוב ועלה: האיך ההוא מעירו מימים ימימה (ש"א א ג'):

פרשה ו.

[א] (א) יש רעה אשר ראיתי הרת השמש ורבה היא על האדם. זו מחשבתן של [רשעים] רמאין ברמאיוהן, כגון המערב פים בייך. (ב) מי [בקין] [בלקין] בשכין. (ג) חלב חמור בקטף. (ד) קיכוס במור. (ה) [סקרא בציר]. (ו) כוסבר

הערות ותקונים

בקה"ר נמלא הדרשה על הכתוב כי כבד כל ונשחך ירך [קהלת י' ד'] כלל נר כלל מרחץ אלא כלל תורה וכלל מעשים טובים: (כט) אשר נתן לו האלהים. כן תקנינו והוא הדרשה על הכתוב בקהלת י' י"ז. ובקרא כתוב נתן לו האלהים רק בקהלת ו' ז' כתוב אשר יתן לו האלהים, וכנראה נשמע הדרשה ממקומה ועיקר מקומה היא על הכתוב קהלת ו' ז' כי דורש כבוד זו חוספתא ובקהלת ס' י"ז לא נאמר וכבוד גם דורש על לא ישליטנו ועל כי איש נכרי יאכלנו. וכן בקה"ר הוא לנכון בפ"ו פסוק ז'. אבל בילקוט קהלת סס כ"א ג"כ על הכתוב אשר נתן לו האלהים ובילקוט מנחם מדרש וכוונתו לקבלת זוטא. ורואיני כי מקור המאמר הוא בירושלמי סוף הוריות פ"ג (דף מ"ח ע"ג) ושם מובאר ר' אבה בר כהנא אול לחד אתר אשכח ר' לוי יתיב דרש איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד ואינו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו כי איש נכרי יאכלנו [קהלת ו' ז']. עושר זה המקרא. נכסים אלו הלוכה. וכבוד זה החוספתא. ואינו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה אלו משניות גדולות כגון משנתן של ר' חונת ומשנתן של ר' הושעיה ומשנתן של בר קפרא ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו זו בעל אנדה, ביה לא חוסר ולא מהיר לא משמח ולא מעכר. כי איש נכרי יאכלנו זה בעל התלמוד. הם ר' אבה בר כהנא ובקריה בירושלמי אמר זכיה מיימרינה יקום חזכיה מיימרינה מיתוב. ועפ"י בירושלמי יש לתקן ג"כ במאמר לפנינו, והטובה זכיהה מיימרינה יקום כשם שזכיה לאומרה ושמעו על כם שהיה תמיד ירך פנייה כד חזקה להיות זקן ודאש ישיבה ולאומרה מיושב ודורש לפני רבים כמו פ"מ. וזוהו בג"ר פ"ח אות י"א ח"ל אמרת לחמן קיים יהיה למימרינה ודורש לפני רבים כמו פ"מ. המ"כ דחק לפרכה אבל יש לתקן אמרת ייפלגן קיים חזכי ממריני יתיב, וז"ל זכיה לאמרו מעומד הזכה לדרוש מיושב. כמו שהביא גם מהר"ו סס: (ל) ד"ל אשר יתן לו האלהים ח"ר פנתם. גם כגון תקנינו אשר נתן, ומינה בילקוט קהלת סס, ובקה"ר נמלא זה לנכון על הכתוב אשר נתן לו האלהים, וכן נשנה במאמר במדרש שמואל א' אות ה': (לא) אלא מאן רחמנא נהגי ביה ידעי ביה, בילקוט בניי אלא מאן רחמנא רעי ליה. אין ספק שגם לפנינו יש לתקן רעי ביה ובשטות נעשית ידעי ביה, והמלות "נהגי ביה" נוספו ופ"י רעי ביה חפץ זו. ובקה"ר סס הניי אלא בניי שיראה זו הקבלה, ובמדרש שמואל סס נאמר ג"כ אלא מאן רחמנא רעי ביה: (לב) כי לא הרבה יזכור, תקנינו כמו שהוא לנכון בילקוט ובקה"ר ובמדרש שמואל וע"ל בהערות ס"ו:

(א) יש רעה זו מחשבתן: כל רמאין. קה"ר סס, וכן סס פ"ט פסוק גם זה ראינו ומובא בילקוט וקרא סס וה"ג "וי": (ב) מי בלקין. כן תקנינו ובקה"ר פ"ט הניי בלבקין, ובחוספתא ב"ג פ"ה הניי ג"כ מי בלבקיא, ובספרה ויקרא פרק כ"ב הניי גלוציא בשמן, והערוך הביא את הספרה בערך בלבקיא ויפה כתב סס המוספי פ"י ב"ג"ו מין עשב כ"ו וממנו עוגרים מין לרפואת הולי עינים ורמאים מויפסום זה המין הנקרא מי בלבקיא בשמן כ"ו. עיין בערוך הג"ה ערך בלבקין: (ג) חלב חמור בקטף. קטף ידוע, הרגום לרי [בראשית ל"ז כ"ה] והוא אפרסמון, וכרז המוספי כל המינים העבים והחולים מהמינים נקראו קטף בשם כללי, אבל בשם פרטי העץ שממנו נחל הזיי נקרא עץ והזרי ע"כ והראש"ל בפירושו לספרה ויקרא פרק כ"ב פרשה י"ב כתב ח"ו": חלב חמור בקטף היקטף הוא הצרי והוא מקיימת בטיקות של אילני ידוע שקטפין אותו (מרש זוטא)

במלפלין. (ז) עלי גפנים (בולין) [בפליון]. (ומניין שלא יהא) קנה מאזנים ארוך מצד זה וקצר מצד אחר. (ח) ועליה אמר ר' שאיר אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר. [אם אומר שמא ילמדו הרבאים, אם לא אומר, שמא יאסרו הרבאן אין תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו]:

[ג] אם יוליד איש מאה. (ט) זה קין שהוליד מאה בניו. (י) ושנים רבות יחיה. שהיה תלוי באותה דופן של אותה תיבה ובא מכול ושטפו דכתיב ויטח את כל היקום (בראשית ז' כ"ג). (יא) ר' אבא אמר קיומיה אבא אוקימנא: אמרתי טוב ממנו [הנפל]. (יב) זה הבל: (יג) ד"א אם יוליד איש מאה. זה אחאב שהוליד מאה בניו: ושנים רבות יחיה. שהיה שנים הרבה: ונפשו לא תשבע מן המזובה. שלא שבע נפשו ממטונו: גם קבורה לא היתה לו. (יד) שאכלו אותו חיה ועוף: אמרתי טוב ממנו הנפל. (טו) זו נפל של זונה: (טז) ד"א אם יוליד איש זה הכן:

[ד] כי בהבל בא ובחשך ילך ובחשך שמו יכסה. בלא נר ובלא מרחץ:

[ה] [גם] שמש לא ראה ולא ידע נחת לזה מזה. (יז) אמר רבי פנחס משל לשני בני אדם שהיו בספינה. כיון שבאו (יח) לנמל, נחית חד מנהון [ועאל] למדינתא חמא כמה מאכל, וכמה משתה, כיון דהדר אמר (ליה בריה) [לחבריה] אמאי לא עלת למדינתא, אמר ליה ואת דעיילית מה אהנית לך, ומאי חמית תמן, אמר ליה הרבה מאכל, הרבה משתה. אמר אהניתא כלום, אמר לא, אמר ליה אנא דלא עלית ניהא לי סני מינך, הדא הוא דכתיב ולא ידע נחת לזה מזה:

[ז] כל עמל אדם לפיתו. כל מה שעמל אדם במצות ובמעשים טובים בעולם הזה דיו להבל שיוצא מפיו: [וגם הנפש לא תמלא]. (יט) ר' כרוכפדאי בשם ר' יוחנן אמר אפילו הוצאת הנפש אינה כמלא את הגומא. שלשה אינן מחויקין טובה לבעליהן:

הערות ותקונים

בד בראש ינקותו והמים היוצאין הם השונים והוא הנרי וחס ירוקים כמו חלב החמור ובעלי האונות מערבין אותו זו: (ד) קומוס נמור. קומוס ידוע הוא הסרף (גומי) וגם מור הוא הדומה מין סרף הטוסף ממין עץ וקרא לוי (גומי-הארץ): (ה) סוקרא ציור. כן תקנתי כמו שהוא במקומות סגלי, וסוקרא ידוע מין נכס: (ו) וסוכר בפלפלין. כ"ה גני' גם בחוספתא צ"ב שם, ובק"ר בני' כרשיניס בפלפלין והוא ג' יוחר ישרה, כי כרשיניס הוא הורחה (ויוקע), והוא דומה בצורתה לפלפלין: (ז) עלי גפנים בפליון. כן תקנתי וכו"ה בק"ר ונספרא שם, וכתב המוספי בערך פלן פ"א בל"ה סם כללי של עלה ובפרס קראו כן לעלה של גסס יקר ונחמד והיו מוסיפס אותו בעלי גפן ע"כ. ועיין בפ"י הראב"ד בספרא שם: (ח) ועליה אמר ר' מאיר. בק"ר בני' ועל כוון אמר ר' יוחנן בן זכאי: (ט) זה קין. מובא בילקום שם בק"ר צפכוה כוון, ומכאן גם בשמ"ר פל"א אות י"ז: (י) ובנים רבות יחיה, שהיה תלוי באותה דופן של אותה תיבה ובה מכול ושטפו. הלשון פס מסוכס ע"י אחד המעטיקים כי לא הכין כוונת המאמר ותיקן והוסיף. ובגמט פס היה הניכסא שסיס תלוי ברפיון ובה המכול ושטפו, והכוונה שהיה תלוי באות, כמו שהוא בצ"ר פל"ב אות י"ב. ומובא בערך ערך רכן גסס צ"ר ופי' אור וכן הוא בשמ"ר פל"א אות י"ז ור"ל שלל נמנר דינו והיה דינו תלוי עד המכול, ולפי המעתיק היה בני' בשעוה בצוון במקום ברפיון, והוסיף ותיקן, "לנוי ביהוה דופן של אותה תיבה". ועיין בפ"י רש"י המיוחס לו בצ"ר שם כי גם לפני היה בני' רפיון והביא רש"י מח"כ וקדשהו לא רש דופנו ע"ש. ובק"ר ובשמ"ר נדרש על הכתוב וגם קבורה לא היה בו, וכאלו לפניו מובא גם בילקום וגם הוא הובא לכתן ושנים רבות היה שיה תלוי ברפיון עד שבה מכול ושטפו: (יא) ר' אבה אמר קיומיה אבה אוקימנא: (יב) ק"ר יחיה שנים הרבה: (יג) ד"א אם יוליד איש מאה בניו: (יד) שאכלו אותו חיה ועוף: אמרתי טוב ממנו הנפל. (טו) זו נפל של זונה: (טז) ד"א אם יוליד איש זה הכן: (יז) אמר רבי פנחס משל לשני בני אדם שהיו בספינה. כיון שבאו (יח) לנמל, נחית חד מנהון [ועאל] למדינתא חמא כמה מאכל, וכמה משתה, כיון דהדר אמר (ליה בריה) [לחבריה] אמאי לא עלת למדינתא, אמר ליה ואת דעיילית מה אהנית לך, ומאי חמית תמן, אמר ליה הרבה מאכל, הרבה משתה. אמר אהניתא כלום, אמר לא, אמר ליה אנא דלא עלית ניהא לי סני מינך, הדא הוא דכתיב ולא ידע נחת לזה מזה:

אלו הן הנפש. הארץ. והאשה. נפש, דכתיב וגם הנפש לא תמלא, לפי שהוא פן זעלוניום. ארץ, דכתיב ארץ לא שבעה מים (משלי ל' ט"ו). אשה, דכתיב אכלה וכחתה פיה ואמרה לא פעלתי און (שם שם כ'):

[ט] **טוב** מראה עינים. (כ) טוב מי שהוא סובר תלמודו, ממי שהוא שונה והולך. (כא) כדאמר כל זה קולע באבן אל השירה ולא יחמא (שופטים כ' ט"ז):

[י] (כב) **מה** יהיה כבר נקרא שמו. זה אדם: ויודע אשר הוא אדם. (כג) כיון שברא הקב"ה את האדם, בקשו מלאכי השרת לומר לפניו שירה מה עשה הקב"ה

הפיל עליו שינה וישן לו. משל למלך ואיפרכום (כד) שהיו נתונים בספינה, בקשו בני המדינה (כה) לומר היסנוף, ולא היו יודעין להבין בין המלך לאיפרכום, מה עשה נמלו

השליכו חוץ לקרונו, וידעו הבל שהוא מלך, כך כשברא הקב"ה את אדם הראשון טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש מה עשה הקב"ה הפיל עליו שינה וידעו שהוא

אדם: ד"א מה שהיה זה משה: שהוא אדם. ונודע לכל שהוא נביא. בשעה שאמר לו הקב"ה לכה ואישלחך אל פרעה והוציא את עמי (שמות ג' י'). כיון שבאו ישראל לאותה

מעשה, אמר הקב"ה לך רד כי שחת עמך (שם ל"ב ז'). אמר לפניו רבש"ע כד אינך טבא אינון דירך, כד אינון בישין אינון דירי [בין טבין בין בישין דירך אינון]. (כו) רבי

יהושע דסיכנין בשם רבי אמר משל למלך שהיה [לו] כרם וכסרו ביד אריום. כד הוה עביד חמר טב אכר חמר דכרמי מה טוב, וכד הוה עביד חמר ביש, אמר חמון חכרא דאריום.

התחיל אותו אריום צועק ובוכה אמר כד הוה טב מדירך הוא, כד הוה ביש מדירי הוא. אלא בין טב ובין ביש כדירך. כך אמר משה לפני הקב"ה והם עמך ונחלתך וגו' (דברים

ט' כ"ו): (כו) ולא יוכל לדין. זה משה כיון שאמר לו עלה אלי אמרתי לא אדברונך: [יא] **כי** יש דברים הרבה טרבים הבל. (כח) אמר רב הונא כגון מגדלי קופות והתולות והזיריים:

[יב] **כי** מציודע מה טוב לאדם כתיים [מספר ימי חיי הבלו ויעשם כצל]. (כט) לאוזה נאמר ולא פירש בא דוד ופירש, ימיו כצל עובר (תהלים קמ"ד ג'):

פרשה ג

[א] **טוב** שם משמך טוב. אמרו לו לשלמה מה היא טוב עם משמך טוב. (א) אמר להם בשעה שאדם נולד אין הכל יודעין מה יהיה בו. בשעה שנפטר בשם טוב יטביע מעשים טובים, ישראל כאן ומטפלין עמו, ועושין עמו גמילות הסדר, ולמה לא אמר

הערות ותקונים

(כ) טוב מי שהוא סובר תלמודו ממי שהוא שונה והולך. בקה"ר הני' טוב מי שהוא מצטרף משנתו ממי שסונה ורני' בהרגל לשון וכוך. (כא) כדאמר כל זה קולע. זה ליתא בקה"ר וכוון להניח דכתיב: (כב) מה שהיה כבר נקרא שמו זה אדם. בקה"ר שם הני' זה אדם הראשון, שאמר ויקח ה' אלהים את האדם, גם כיון שברא הקב"ה את האדם הוא שם בנפשו המאמר אחר המשל: (כג) כיון שברא הקב"ה את האדם. נשנה צ"ל פ"ח אות י' ובקה"ר שם: (כד) שהיו נתונים בספינה. צ"ל שם שסיו נתונים בקרונו ובקה"ר שהיו נתונים בקרונו ופי' בטנגלה, ונרור שהמעתיק הניג, "בספינה" במקום בקרונו. ולהלן נאמר גם לפניו והשליכו חוץ לקרונו: (כה) לומר היסנוף. פי' צ"ל סיר של שנת, ובצ"ר שם דומיני, ובקה"ר שם דומיני וי"ל היסנוף, ועיין ש"פ מוזמר ה' הערה פ"ט, וראיתי בליקוט ישעיה רמז רס"ח הביא המאמר שם צ"ל יגורם לכוון בקרונו וכן הימנו: (כז) ר' יבוצע דכתיב שם רבי חומר משל למלך. מונח בקה"ר סתמי: (כז) ולא יוכל לדין זה משה כיון שאמר לו עלה אלי אמרתי לא אדברונך. הלשון מונח וקשה לתקנו, ועיין בקה"ר ג' אחרת ועיין במ"כ שם א"ל: (כח) אמר רב הונא כגון מגדלי קופות כו'. מונח בליקוט דג"ת סוף רמז חתקע"ב והביא נ"כ שם רב הונא, אבל בקה"ר מונח סתמי, ומנאל שם המאמר באריכות ובהוספות, ועיין מאמר הדומה לזה ונ"כ על הכתוב כי יש דברים הרבה נטרון ערך דבר שם הילמדנו: (כט) לאוזה נאמר. הלשון פה בקה"ר, ומנאל באריכות בקה"ר שם, וכן נמאל שם עוד דברים אשר דוד נ"ל פירשו ובל' שלמה ופרשו:

(א) **אמר** לנס בשעה שאלם נולד אין הכל יודעין מה יהיה בו כו'. תנחומא סדפס מכמי' ויקהל אות א': (מדרש זוטא)

בין טוב, ומדבש טוב, אלא הניח כל המשקים טובים ולא אמר אלא שמו. (ב) אלא מה שכן אהה נותן לתוכו מים והם צפים: ד"א טוב שם משמן טוב [שמו טוב יורד שנאמר כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן (תהלים קל"ג ב'). שם טוב] עולה. שנאמר ואעשך לגוי גדול וגו' (בראשית י"ב ב'). שמן טוב לשעה, שם טוב לעולם, שנאמר יהי שמו (לעד). [לעולם] (תהלים ע"ב י"ז). שמן טוב בלה, ושם טוב אינו בלה, שנאמר שם עולם אתן לו אשר לא יכרת (ישעיה נ"ו ה'). שמן טוב של עשירים, ושם טוב בין עניים בין עשירים, שמן טוב בחיים, ושם טוב בחיים ובמתים, שמן טוב כהלך מקיטון יטרקלין, ושם טוב מסוף העולם ועד סופו, שמן טוב נופל על המת ומכאיש שנאמר וזבובי מת יכאיש וגו' (קהלת י א'). שם טוב נופל על המת ואינו מבאיש, שנאמר וישם פיו על פיו (מ"ב ד' ל"ד). שמן טוב נופל על המים והוא (בורח) (נדרח). ושם טוב אינו (בורח) (נדרח), שנאמר ויאבר ה' לדג וגו' (יונה ב' א'). שמן טוב נופל על האור והוא נשרף, ושם טוב אינו נשרף, הה"ד באדין נפקין (מישך שדרך) (שדרך מישך] וגו' (דניאל ג' כ"ו). איר יהודה בר' סימון מצינו שבבלי שמי טוב נכנסו לחקריב ויצאו שרופין, שנאמר והצא אש וגו', הננייה מישאל ועוריה עלו לנו אתון נורא יקידתא מכפתין ויצאו חיים, שנאמר באדין נפקין וגו' (שם שם). (ג) נולדה מרים אין הכל יודעין מה היא, ממה נסתלק הבאר והדיגשו הכל, (ג) וכן אהרן:

[ב] טוב ללכת אל בית אבל. (ד) מוטב ללכת במדה שיש בה פורענות, ממדה שאין בה פורענות, מוטב שילך במדה שנוהגת בעניים ובעשירים, ממדה שאינה נוהגת אלא בעשירים, מוטב שילך במדה שנוהגת במתים ובחיים, ממדה שאינה נוהגת אלא בחיים, אמר ר' לוי תורה תהלתה וכופת גמילות חסדים, אמר הקב"ה למד ממני הנחתי שמחה לבניי במשכן והלכתי לאבל נדב ואביהוא: באשר הוא סוף כל האדם. היא סופא דכולא, אם בא לאהבך משתה וקרא לך ולא הלכת, (ה) יכול אהה לימר חשוב אלך כאבל, ת"ל באשר הוא סוף כל האדם סופיא דכולא. וכן אתה מוצא באברהם שצוה על מצות אבל, שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' (בראשית י"ח י"ט). מי יכול לשמור דרך ה' אותו שכתוב בו החסד, אלא דרך ה' גמילות חסדים:

[ג] טוב כעס משהוק. (ו) טוב כעס עליהם קימעה [הקב"ה] על דור המדבר, משחוק ששחק על דור המבול, [שאלו] כעס עליהם קימעה [היה] הביאן לכוטב, אלא שחך על דור המבול כדי לאבדן מן העולם דכתיב וימח את כל היקום וגו' (בראשית ו' כ"ג). טוב כעס שכעס הקב"ה על סדומיים משחוק ששחק עליהם, שנאמר וה' המטיר על סדום (שם י"ט כ"ד): (ז) ד"א [טוב כעס] אמר שלמה כוטב [אילו] כעס: בא על אדונייהו קימעה, משחוק ששחק עליו וכו' הדא הוא דכתיב ולא עצבו אביו מימיו (מ"א א' ו'). לפיכך ויפגע בו וימת (שם ב' כ"ה). (ח) וכן באמנו, שנאמר כי אנטון יבדו מת (שם י"ג ל"ג):

הערות ותקונים

(ב) אלא מה שמן אהה נותן לתוכו מים ויסס פין: תחומא סס וחסר פס הכיסיס הגל סחר מסקין אהס ונתן לתוכו מים וסס בולגין, כך בעל סס טוב, ומבא בליקוס קהלת סוף רמו תחקט"ב וכן בקט"ר נפסוק סוס וטיין מדרש סמו"ל פכ"ג: (ג) נולדה מרים. תחומא סס. ובקט"ר הוא ברחבה: (ד) וכן אהרן. בתחומא סס מבוחר נולד אהרן אין הכל יודעין, מה נסתלק עמוד העגן: (ד) מוטב ללכת במדה שיש בה פורענות. מוטב בליקוס רמו אלף ע"ג [ע"ל תחקט"ג] וכו' לקוח מן סכ"ו שלפניו ולתא בקט"ר: (ה) יכול אהה לימר חסד אלך ככגל, כ"ג ככר משוכס, ויזכא לנכין בליקוס סס יכול אהה לימר נזוא אלך במילה ואס בלה לו מילה ולא הלכת יכול את לימר לו נזוא אלך כגל: (ו) טוב כעס. מוטב בליקוס סס, ובקט"ר נמלא המחמר בכנטון אחר נס מוסך הסדר, וכן המחמר טוב כעס שכעס הקב"ה על סדומיים הוא סס בכנטון אחר ע"ס: (ז) ד"א טוב כעס אמר שלמה מוטב אילו כעס אהה על אדוניו קימעה משחוק ששחק עליו כו'. פס קצר כעשתיק וסל"ג, וכו"ו" כ"ג ככר מוטב הסיס לפיל לכן לא רעה לכסוף, ובליקוס כעשית "וגו" נמקוס, וכו"ו. ובקט"ר נמלא זה כסתחלת המחמר אמר שלמה אילו כעס אהה על אדוניו קמעה, טוב סיס לו משחוק ששחק עליו מדה סדין, למע כי ברוע פנים ייטב לב, אלו הראה לו פנים רעה הניאו למוטב אלף ולא עכזו אביו מימיו (מ"א א'). ועיין במ"כ סס. ועיין שמי"ר ריש פ"א וכו"זא בו עשה דוד כדלויסו שלף רידהו כיסודין ולא נער לו לשיך יאל לתרבות רעה, לכתיב ולא עכזו אביו מימיו: (ח) וכן באמנו. פס חסר ונמלא בקט"ר (מדרש זוטא)

[ה] טוב לשמוע גערת חכם. אלו הדרשנים: מאיש שומע שיר כסילים. (מ) אלו המתורגמנין: ד"א טוב לשמוע גערת חכם. (י) זה משה: מאיש שומע שיר כסילים. זה בלעם שלא בא בלעם לומר אלא מי מנה עפר מואב והפך הקב"ה ואמר מי מנה עפר יעקב (במדבר כ"ג י'):

[ו] כי כקול הסירים תחת הסיר: (יא) אמר רבי יהושע בן לוי כל קיסאי כשהן דולקין, אין קולם הולך, ברם אלו סירוותא קלהוין אויל למיטר [אף] אן מן קיסאי:

[ז] כי העושק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה. (יב) עושק שהתלמיד עושק את רבו מאבד חכמתו ממנו איוה רבו כל שלמדו משנה ותלמוד וכו': (יג) ד"א עושק (שעשו) [שעשקו] דתן ויאבירם את משה נאבדה חכמיהם מהם: ויאבד את לב מתנה. (יד) א"ר אביתר מתנה כתיב [אילו היה משה בתוך היה ניצול] אלא שהקפידו [ואמרו לו] ירא ה' עליכם (שמות ה' כ"א), אף היא הקפיד וכו' ומאז באתי [אל פרעה] לדבר וגו' (שם שם כ"ג). (טו) מהו אישר הכאשתם (שם שם כ"א). (טז) מלמד שהיו המצריים נותנים אותם בתוך הבנין ובונים עליהם, באותה שעה בקש מרת הדין לפגוע במשה, הדין הוא דכתיב וידבר אלהים אל משה וגו' (שם ו' י"ט), א"ל הקב"ה: יאני כותב עליך והאיש משה עניו מאד (במדבר י"ב ג'), ואתה אמרת והצל לא הצלת (שמות ה' כ"ג):

[ח] טוב אחרית דבר מראשיתו. (יז) ר' מאיר הוה קאים ודריש טוב אחרית דבר מראשיתו, אדם שעושה סחורה בנערותו ומפסיד, ובזקנותו חוזר ומשתכר. טוב אחרית דברי, יש לך אדם שעושה מעשים רעים בנערותו, ובזקנותו חוזר בתשובה: ד"א טוב אחרית דבר. יש לך אדם שמוליד בנים בנערותו והם מתים ובזקנותו הם חיים: ד"א יש לך אדם שלמד בנערותו ושכרו, * ומתעסק בה בזקנותו, וכך היה רבי מאיר דורש בטבריא, והוה אלישע רביה עבר בשוקא (יח) והוה רכיב על סוסיא בשבתא, א"ל אלישע לרבי מאיר במאי עסיקינן, א"ל בהאי קרא, א"ל הבל על דאברין ולא משתכחין, עקיבא רבך לא כך אמר, אלא טוב אחרית דבר כשהוה מראשיתו טוב. וכך היה מעשה אבויה, אביו היה מגדולי ירושלים, (יט) יום שגבולתו אמו, עשה סעודה, והיו שם גדולי ירושלים, ור' איעור

הערות ותקונים

וכן אמנון סוג סיה לו אם כעס דוד אלא על אמנון קמטם משחוק ששחק עניו מדת דקין, ולמה כי ברעו פניו ייסב לב, אלא כי אמנון לנדו מח (כ"ב י"ג ג'): (מ) אלו המתורגמנין. כ"ה גם צילקוס, ובקס"ר נוסף שמנדיבין קולס בשיר להשמיט את העס. וצילקוסות הרמב"ן ריש ברכות הגי' אלו החזינין ע"ש: (י) זה פשה. כ"ה גם צילקוס, אצל בקס"ר. הוא בצנינן אחר אלו תוכחות סהוכיח מסה רבינו, מאיש שומע שיר כסילים אלו ברכות של צלעס הרעע שבהן גבה לבס ופסלו וצנינן ר' לוי אחרת ר' לוי צנינן ר' זעירא עבד. לה נעילת רשות אלו פנינו. כו. כן הובא גם צילקוס, אצל בקס"ר גי' אחרת ר' לוי אחרת ר' זעירא עבד. לה נעילת רשות אלו פנינו. כסין דולקין אין קולן הולך ברם הנין סרייתא כן אינון דולקין קולן הולך מימר אף אן קימין: (יב) עושק שהתלמיד עושק את רבו מאבד חכמתו המנו. בקס"ר גי' אחרת גם כמולא כמה מהמנר גדול אשר ליהא נפנינו. וכן בתחומא הגדפס מכבר וחרא הוה כן וצמ"ר פ"ו אות ז' גי' אחרת: (יג) ד"א עושק ששקרו דתן וצנינן. בקס"ר סס עושק ששקרו דתן וצנינן למשה רבן אצירס למשה רבן אצירס וממנו. ועיין גם בתחומא וחרא וצמ"ר סס: (יד) א"ר אביתר מהנה כתיב. בקס"ר מוצא זה סתמי ולא צמ"ר ר' אצירס וצס בני' מחונה כתיב, אף כי אין קרי וכתוב צמקרא רק הכוונה קרי גיה מחונה מלשון מחור, ובקס"ר סס הלשון משוה מלשך הוא לפנינו: (טו) מהו אשר הכאשתם. זה ליחא בקס"ר: (טז) מלמד שהיו המצריים נותנין אותם בתוך הבנין ובונים עליהם. בצמ"ר פ"ה אות כ"ה אשר הכאשתם את ריחטו רב"ל אמר מלחון ששקעין בצנין היו מתים וריחן מבלש: (יז) ר' מאיר הוה קאים ודריש. אין סדר סס להמאמר, וצילקוס מוצא סס בתחלתו כמאמר שהובא פה במאמר שלחמיו, ר' מאיר דורש בצמ"ר, וצס בקס"ר מוצא זה בתחלתו רק סס המאמר מעורב עם המאמר שהלן אלל אצויה, ומקור המאמר הוא בירושלמי הגינה פ"ב (דף מ"ו ע"ב). ועי' ד"א חנינא ט"ו ט"א ד"ס שני, ועיין מדרש משלי פ"ו פסוק גזור בני ובהערות שלי, ועיין רות רבא פ"ו פסוק לוי הגילס: (יח) והוה רכיב על סוסיא בצמ"ר. צילקוס סס הנוסחא כך: אלו ולאמרו ליה אלישע רבך עבר בשוקא פוק הרביב, נקס לחביה, א"ל במה הוית עסיק. א"ל צמ"ר דין קרא טוב אחרית דבר מראשיתו, א"ל ומה אחרת ביה, א"ל יש לך אדם שהוא עושה סחורה כו': (יט) יום שגבולתו אמו. צילקוס ויוס ספא * ובזקנותו הוא חוזר עניו טוב אחרית דבר מראשיתו כ"ל וכו' בקס"ר.

למניני (מדרש זמא)

ורבי יהושע, כיון דאכלין ושהני, אלו אמרין אלפא ביתא פו הכא, ואילין אמרין [מומרין] סן הכא, א"ל רבי אליעזר לר' יהושע עד דאלו מהעכקין בדידהון, אף אנן נעסוק בדידן, התחילו מהעסקין בתורה ובנביאים ובכתובים, והיו הדברים עריבין כנתינתן מהר כיני, וירדה האש והיתה כלהטת כביבותה, עלה אבויה אביו אצלם, אמר להם למה באהם כאן לשדוף את ביתי באש, אמרו לו הם ושלום עוקין היינו בתורה ובנביאים ובכתובים, והיו הדברים [שמחים] כנתינתן כסני, ולא באש ניתנו, [לאו הכי כתיב וההר בוער באש] אמר להם ואבויה אבא אם כך היא כחה של הורה, הנין עמלתי היום אני מגדלו לתורה, ועל ידי שלא היתה כוונתו לשמים, לפיכך לא נתקיימה בו תורה, אכר * להם ומאי אמריתו טוב ור' בירך את אדרית איוב כראשיהו (איוב כ"ב י"ב), א"ל וכאי אגרת בידה, אמר מלמד שבפל הקב"ה את כל מכוננו (ב) דכתיב (וישב) [ויקף] ה' את כל אשר לאיוב למשנה (שם שם י'), א"ל רבל עליך, עקיבא רבך לא כך אמר, אלא ור' בירך את אדרית איוב בזכות השובה ומעשים טובים שהיה בידו, היה אדרתיה טוב כראשיהו. א"ל ומאי אמרה (וישב ה') [ויטיב אלהין] את עם שלכה וגו' (מ"א א' מ"ו), מכאן אתה למד שאין אדם מתקנא לא על בנו, ולא על תלמידו, א"ל רבל על דאבדון ולא כשהכחין, עקיבא רבך לא כך אמר, (כא) אלא (וגרל וישב) [ויטיב] אלהים את עם שלמה, בזכות עכך, ויגדל [את] כסא, בזכות כסאך, (כב) א"ל וכאי אמרת לא יערכנה זהב וחכוכית (איוב כ"ח י"ז) א"ל מאי אמרת ביה, א"ל אלו דברי תורה שקשין לקנותן כזהב, ונהוין לשכון כזכוכית, א"ל חבל על דאבדון ולא משהכחין, עקיבא רבך לא כך אמר, אלא מה כלי כסף וכלי זהב, אם נשתברו יש להם תקנה, אף תלמיד חכם שסרח יש לו תקנה, אף ארה הוור כך (אמר לו): כאיר, עד כאן רדום עבת, א"ל כנין אתה יודע, א"ל (כג) במלפי כוסי שיערה, א"ל וכל הא תככה אית גבך ולית את חור כך, א"ל לית אנא יכול, א"ל לכה, א"ל (כד) פעם אחת הייתי רוכב על הסוס כסוך לכוהל מערבי של ביה דמקדש, ושמעתי בת קול יוצאת מבית קדשי הקדשים ומפוצצת ואמרה, עובי בנים שובבים (ירמיה ג' י"ד), הוין מאלישע שהיה יודע כוחו ומרד בן, (כה) מה היה עושה להם לישראל בימי השמד היו משעבדין אותן בתוך חבילות גדולים, ופורקין אותן בהוך ארבע אמות, אמר ישאו קטנות ואל יפרקו (כו) עוד זמן עלו הרויהון קמי בית ספרין, והוה מקרא למליא ולרשע אמר אלהים (ההלים ג' מ"ז), והוא אמר ולאלישע אמר אלהים, (כז) א"ל כאיר לא סן סגונו אם סן, ומדיכן היה הדבר הזה, אמרו פעם אחת היה יושב ושונה בה בנקעת נינוכר וראה יהודי אחד עולה לדקל, ונטל את הבנים והניח האם, כיון עירד נעמו נחש ומה, אמר כתיב שלח תשלח את האם וגו' והארכת ימים (דברים כ"ב ד'), היכן אריכה ימיו, (כה) ולא ידע [הא] דדרש [רבי יערב] בר ברהיה דאחר ביצבורא למען ייטב דך (שם שם), בעולם שכולו טוב, והארכת ימים, (שם שם) בעולם שכולו ארוך, ויש אוכרים על ידי שהיה אבו מעוברת [בו], ועברה אצל בתו עיז והיהה כרידה כאירו הכין, ולא היהה יכולה לסבול, עד שנתנו לה מאורו הכין ואכלה, והיה מפעפע במניה. ויש אומרים לשוננו של ר' יהודה הנחתום ראה בפי כלב, אמר פה עהוציא דברים טובים כנתינתן כסיני ילחך נעפר בשוק, דומה שאין החיית המתים, ואין מתו שכר לצדיקים, לאחר ימים הלה אחר, ואכרין לר' כאיר רבך הוליה

הערות ותקונים

למולתי, וכן נקט"ר וכסנא למולתי, פי' כסנא למול אוהי: (ב) דכתיב וישב ה' את כל אשר לאיוב למסנא. גם זילקוט מוכח וישב ה' ונקרא כתיב ויכף ה': (כא) אלא יגדל ויטב אלטיס את סס שלמה. תקנתו ייטיב אלטיס וכוה עב"י בקרי: (כב) א"ל ומאי אמרה לא יערכנה זהב וחכוכית. עיין חגיגה ט"ו פ"א: (כג) מטלפי סוסי שערתי. כ"ה זילקוט. ונקט"ר מטלפי סוסי שכבר הנין אלפיס אמה, וכ"ה זירושלמי חגיגה סס: (כד) פעה אחת הייתי רוכב על הסוס כסוך לכוהל מערבי. זירושלמי ונקט"ר ציוס סכפוריס כחל להיות כסנא: (כה) מה היה טובה. זה ליהא זילקוט וליהא במקומה הנין, ומתחיל ומיטיבן היה סדנר: (כו) עוד זמן. עיין צבלי חגיגה סס ובמדנש משני סס: (כז) א"ל מאיר לא סן סגונו אם סן. גלת מוכן: (כח) ולא ידע דדרשי בר צרתי דלמר זניצורא, נקט"ר ולא ידע שדרשה ר"ע, וצנות רנתי סס ולא ידע * אמר ליה ומאי אמריתו טוב כנ"ל. (מדרש זוטא) שדרסה

אזיל לגביה אמר ליה רבי חזו רבך, א"ל וכי כרו קבלין, א"ל אין הכי נמי, דהא כתיב
 תשב אנוש עד דכא (ההלים צ"ג), עד דבדוכה של נפש, באותה יעשה זלגו עיניו דמעו
 שמח רבי מאיר, אמר דומה לי שמתוך השובה נסתלק רבי, כיון שנקבר יוד האש לשרוף
 את רבו, אכרו לו לרבי מאיר קברו של רבך שורף הלך ופירש מליתו עליו, אמר ליני
 הלילה (רות ג' י"ג), בעולם הזה שדומה ללילה, והיה בבקר (שם) זה העולם הבא שהוא
 דומה ליום, אם ינאלך טוב (שם), זה הקב"ה, שכתוב בו טוב ה' לכל (ההלים קמ"ה ט'),
 ואם לא יחפוץ לנאלך ונאלתיך (אני) [אנכי] וגו' (שם), ודמכת ליה אמרין לר' מאיר עליתיה
 לעלמא דאתי אינון אכרן כך * למאן את בעי, לאכרך או רבך, אבר להון לאבא, ולסוף
 לרבי, ושמעו לך הדא, אמר לדון ר"מ (כט) ולא מתניהו היא מצילין תיק הספר עם
 הספר תיק ההפילין עם התפילין. (ל) מצילין אלישע בן אבויה בשביל תורתו:

[ט] (לא) אל תבהל (את פך) [ברוךך לבעוס]. זה משה. אמר לו הקב"ה למשה אתה
 בעסת, אתה השלכת, [אתה שברת, אתה תחליף], אתה בעסת, שנאמר
 ויחר אף משה (שמות ל"ד י"ט), איה השלכת, שנאמר וישלך מידו את הלוחות (שם),
 אתה שברה, שנאמר וישבר אותם תחת הדד (שם), אתה תחליף, שנאמר פסל לך שני
 לוחות אבנים כראשונים (שם ל"ד א):

[יא] טובה חכמה עם נח וגו'. (לב) א"ר אחא בשם ר' תנחום בר חיאי למר ארם
 [ולמר] שמר ועשה והיה סיפק בידו לחזוק ולא החזיק, למחות ולא מידה,
 הוא בכלל ארור, דכתיב ארור (האיש) אשר לא יקום (דברים כ"ו כ"ו), (לג) ר' אחא
 אמר לא למד ולימד [ולא עשה ולא שמר], סיפק בידו לחזוק והחזיק, ולא למחות
 ומידה, הוי זה ב: ל ברוך, (לד) רבי ירמיה בשם ר' חיאי בר אבא אמר עתיד הקב"ה
 לעשות צל וח זה לעמלי תורה, וזאת (ליה) [לן ג'] קראי כי בצל החכמה בעל הכסף וגו'
 (קהלת ז' י"ב), וכתיב אערי אנוש יעשה זאת וכן א"ם יחזיק בה (ישעיה נ"ו ב'), וכתיב
 עין חיים היא למחזיקים בה (משלי ג' י"ח): (לה) ד"א טובה חכמה עם נחלה. (לו) דהנן
 יפה הלמד תורה עם דרר ארץ, טובה חכמה שיש עמה נחלה: (לו) ד"א טובה חכמה עם
 נחלה. זה חכמה של אדם הראשון: עם נחלה, שהנחיל העולם לבניו: ויותר לרואי השמש.
 (לז) ר' לוי בשם ר' שמעון בן מנסיא אומר תפוח ע"קבו של אדם הראשון (מכסה) [מכהה]
 גלגל המה, משל לא"ר שעשה לו (לט) שני קיסונין, אחד לו ואחד לבן ביתו, של מי
 * צירולמי תגינה כנירסא מן אח צני מקרבא לצורך או לרנך ל"ל אה מקרבא לצבא קדמי וכתר כן לרבי.

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

סדרשא ר"ע ציבורא, וצירולמי סס ולא היה יודע סדרשא ר' יעקב לפנים ממנו: (כט) ולא תמניחא הוא
 מנילן תיק הספר. שבת קס"ז ע"ב במסנה: (ל) מנילן הליבע בן הנייה צביל הורתי. כן הוא בסוסי נס
 צילקוס סס סכניא כל המאמר כמו לפנינו, אבל צק"ד נמלא עוד לצסוף צלו צנותיו כו'. נס נמלא מאמר
 גדול על סיפא דקרא טוב ארץ רוח מננה רוח, חד פרסי אחא גבי רב כו': (לא) אל הצטל את פיך, תקנתי
 אל הצטל צרותך לכשם, כי הכחוב אל תצטל את פיך הוא צקלה ה' א' וזה סדרשא על הכחוב ז' ס',
 וליחתי כי נס בעל צילקוס סוף רמו הצק"ד כתיק צעטות הכחוב אל תצטל את פיך, וצילקוס הביא המאמר
 כמו סהוא לפנינו וצק"ר מובא בשם ר' יודן מאמר אחר: (לב) א"ר אחא בשם ר' תנחום בר חיאי, נשנה
 צו"ר סכ"ה רוח א'. וכנראה בדבוס הוא על הכחוב שלאחריו כי צלל סחכמה צלל הכפך, ומקור המאמר הוא
 צירולמי סוסה ס"ו כ"ד (דף כ"ה ע"ד). וצק"ר סס מובא צחחלה מאמריו אחרים על טובה חכמה, וצח"כ
 מוחיל ר' אחא בשם ר' תנחום, כמו לפנינו: (לג) ר' אחא אמר. יס ליהקן ר' ירמיה בשם ר' חיאי בר אבא
 אמר, וצו"ר ר' ירמיה אמר צכ"ר חיאי בר אבא, וצירולמי ר' ירמיה בשם ר' חיאי בר אבא, וצק"ר חסר
 סס האומר על המאמר הוס: (לד) ר' ירמיה בשם ר' חיאי בר אבא אמר עתיד הקב"ה צירולמי וצ"ר
 חנה (כוא כמו סוגא) ר' ירמיה צכס ר' חיאי, וכן צו"ר רב סוגא ור' ירמיה אמרו בשם ר' חיאי בר אבא,
 וצק"ר ר' סוגא צכד, וצילקוס קלה רמו תחקע"ה מובא צ"כ ר' ירמיה בשם ר' חיאי בר אבא כמו לפנינו:
 (לה) ד"א טובה חכמה דהנן. מובא צילקוס סס, אבל צק"ר ליהא, וס נמלא מאמר גדול שלם מלות צוירין
 כו': (לו) דהנן יפה הלמד תורה. אבות פ"ב מ"ג: (לז) ד"א טובה חכמה זה חכמה של אדם הראשון.
 מובא צילקוס סס: (לח) ר' לוי בשם ר' שמשון בן מנסיא אומר תפוח ע"קבו של אדם. נשנה בפסיקתא דר"כ
 פסקא פרס (ע"ז ע"ב) וס' צה צהותו שני וס' רשמי במקומה מהמאמר הוס, וצילקוס קלה סס סוגא
 ססו עקיבו של אדם הראשון מכהה גלגל חסס וגו'. צמקוס וגו' צ"ל וכו': (לט) שני קיסונין. וכן הוא
 בפסיקתא

עושה נאה, לא את שלו, כך גלגל רמה נברא להפקירו של בריאה העולם ואדם נברא לתפקירו של מקום, ומה הפוח עקיבו מכהה גלגל חמה, קלסתר פניו לא כלש עכן : **[יב] ויהררן** [דעת] החכמה היתה (את) בעליה, (מ) ארבעה עשירים היו בירושלים, (מא) והיה שם [בן] אבטיה בן אחותו של רבן יוהנן בן זכאי, (מב) והיה ראש

סריקין שבירושלים, עמד ושרף את האוצר, אתו ואמרו לרבן יוחנן בן זכאי בר אחת מוקיד אוצריא. אבר ווי, שמע בן אבטיה שלח ואייתה, (מג) א"ל למה אמרת ווי, א"ל לא אמרתי אלא ווהי, א"ל ולמה אמרת ווהי, א"ל דאמרת בגרביי, כל יומיא דאוצרין קיימין לא שוין גרמיהון למיעביד קרבא, ברם כד אוצריה יקדין עבדין קרב, בין ווי לווה נמלש רבן יוחנן בן זכאי וקרא עליו ויהררן [דעת] רחכמה היתה בעליה : ר"א והחכמה תחיה (את) בעליה. (מר) מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שאחזו בולכוס והלך וישב במזרחת של תאנה ונהרפא, אמרי ליה מנא לך הא, א"ל מדוד, (מח) שנאמר ויתנו לו פלח רבילה וגו', והושב רוחו (ויהי) אליו (ש"א ל' י"ב), [וקרין עליה ויהררן דעת החכמה תחיה בעליה] :

[יג] ראה את מעשה האלהים. (מו) כיון שברא הקב"ה את האדם נמלו והולוכו באילני גן עדן, [ואמר לו] ראה את מעשה האדמים, מה נאין הן, מה משובחין הן, כל מה שבראתי בשבילך בראתי, אל תקלקל במעשיך, ועמד וקלקל במעשיו, ונקנסה עליו מתה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות, אמר ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי בשעה שאמר הקב"ה למשה הן קרבו ימך למות (דברים ל"א י"ד), היה דומה משה באוהה שעה לאשה עוברת חבושה בבית האסורים, ילדה שם, וגידלה שם, וכתה שם, פעם איה נמצא המלך עובר על פתח בית האסורים, והרחיל אוהו ריגוק בוכה, ואמר אדוני המלך כאן נולדתי, כאן גידלתי, ואינו יודע באיזה חטא, א"ל בחטאה של אמך, כך בשעה שאמר לו הקב"ה למשה הן קרבו ימך למות, אמר לפניו רבוני של עולם באיזה חטא, א"ל בחטאו של אדם הראשון :

[יד] ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה. (מז) א"ר אבא בר כרנא אמ בא לך יום טוב היה בו בטובה, ואם בא לך יום רעה, (מח) [ראה איך לעשות תשובה ולהציל ממנה, רבי יודן בשם רבי אלעזר אמר שלשה הן שמבטלין את הגזירה ואלו הן] תפלה תשובה וצדקה, (מט) ושלשתן בטסוק אחד ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויהפלו

הערות ותקונים

בכתיבתה ותקנתה דכקרינ ע"ש בכתרה ק"ח : (מ) ארבעה עשירים היו בירושלים, הוכה רחמי פ"א כס"ק היו לריה ארבעה בולטיין הון בירושלים בן אליה וכן נוריון וכן נקדימון וכן כלבא שבע, וכל אחד ואחד יכול לספק ממונת של מדינה עשר שנים. ובקב"ר בפסוק טובה הכמה : א"ר ז' בליוטין והני' נקדימון בן נוריון, וכן בנמרל גיטין דף נ"ו ע"א מונב שלשה : (מא) והיה שם בן אבטיה בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי, כן תקנתה, ובא"כיה רבם ובקב"ר בני' בן גטיח ובילקוט קבלת רשו התקט"ה בני' בן אבטיה : וירשם שם "א"כיה רחמי" : (מב) והיה ראש סריקין שבירושלים, בקב"ר והיה ממונת על האלוותא ריש קסרין שבירושלים, ובנמרל גיטין שם תקנתה בן גטיח נאמר ראש סריקא ריש ברייני בירושלים, וגיין ערך מליס דף א' שמי השמות א"ל א"ל א"ל לא אמרתי א"ל וכו'. מונב צברין ערך זה בשם איכב רחמי וכהו ווי לשון זכאי, וס לשון שמה וגיין בפסיקתא דר"ב פכקא עשר חשבר (ל"ז ע"ג) וס בכתרה ל"ז : (מר) מעשה בר' יוחנן בן זכאי טלחו בולכוס והלך וישב במזרחת של האנה ונהרפא. וכן מונב בילקוט קבלת שם, א"ל בקב"ר נוסף והלך לאימוס. ובנמרל יומא פ"ג ע"ג המלות והלך לאימוס ליהא : (מח) שנאמר ויתנו לו פלח רבילה וגו' ותבז רוחו ויהי הסגרתו מלת "ויהי" כי הוא בפסוק בופסוק ע"ו י"ט ותבז רוחו ויהי ויהי א"ל ליהא למלה "ויהי" וראה כי גם געל בילקוט שהתיק המאמר שלפנינו עס כעשה : (מו) כיון שברא הקב"ה את האדם. מונב בילקוט קבלת והוא לשון שלפנינו, א"ל בקב"ר בכסוק כוכ הוה כנגון החר גם שם בה"מ ר' יהושע דסיכנין בזי ר' לוי ליהא שם : (מז) א"ר א"ל בר כהנא חס בר לך יום טוב היה בו בטובה. בהמאמר נובע מן פסיקהו דר"ב פכקא ביום השמיני עזרת (ק"ל ע"א). וס לתקן ובז"ל חס נזדונו לך יום טוב עשה אוהו מיד רחמי ביום טובה היה בטוב, ומונב בילקוט ב"ב הכתיבתה. וכן מונב בקב"ר וחבר שם כאומר : (מח) ראה איך לעשות תשובה, הכותבי כמו שהוא לגנון בקב"ר ובכתיבתה שם : (מט) ושלשתן בטסוק אחד ויכנעו וגו' בפסיקתא (מדרש זוטא)

ויבקשו פני וישבו פדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואמלה לחמאתם וארפא את ארצם (דה"ב ז' י"ד): (ג) גם את זה לעמת זה עשה האגהים. הרא הוא דכתב ואחרי כל יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו (בראשית כ"ה כ"ו): (גא) אמר רבי פנחס בר הלוקיה בשם רבי סימון (גב) אפילו דופי לא היה בהם, שלא תאמר גר הוא, חלק הוא מול הוא, זה צדיק וזה רשע, ומפני מה ברא הקב"ה צדיקים [ורשעים], כדי (שחכרו) [שיתכפרו] אלו על אלו: ד"א ביום טובה היה בטוב, ביום רעה ראה. לכענינע אורו היום [שכתוב] פחדו בציון הטאים וגו' (ישעיה ל"ג י"ד), היה מן הרואין ולא מן הנראין, ומפני מה ברא הקב"ה גן עדן וגינהם, (גג) שתהא מצלת [זו] מזו, (נד) כמה ריוח ביניהן, ר' יוחנן אמר כותל ר' אחא אמר טפה, ורבנן אמרי שתי אצבעות:

[טו] את הכל ראיתי בימי הבלי יש צדיק אובד בצדקו. (נה) מעשה ברבי יוסי בן ביתים שעלה (נו) נימא על רגליו וקראו לרופא לחתוך אותה, (נז) א"ל (לרוציא) [לחוניא] בנן, כשיגיע [לחוף] [לחוש] השערה הודיעני, וכן עשה, א"ל בני עד כאן היית חייב ליטפל בי מכאן ואילך אינך חייב ליטפל בי [לעצם בשעורה] [שאין אדם מטמא על אבר מן החי כאביו] וכשבא הדבר לפני דכמים, אמרו יש צדיק אובד בצדקו: (נח) שאלו את (ר') שמואל הקטן מהו יש צדיק אובד בצדקו, אמר להם עתיד הקב"ה להביא על צדיק והולדים ישכיעו, אמר עד שהוא בצדקו אכלקנו מן העולם:

[טז] אל היה צדיק הרבה. (נט) הכתוב מדבר בשאול, שנאמר ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל [ש"א מ"ו ה'] (ס) אמר ר' בנאה (סא) התחיל מריב דברים כנגד עגלה ערופה, אמר לפניו רבונו של עולם זה הורג וזו נערפת ומכפרת, ורבנן אמרין מריב דברים כנגד הקב"ה רבונו של עולם כך אמר לי עמואל לך והכית את עמלק והחרמתם וגו' (שם שם ג'), אדם הטא בהמה מה חטאה, יצאה בת קול ואמרה אל הרי צדיק הרבה יותר מבוראך. אמר ריש לקיש (סב) כל מי שנעשה רחמן על אכזרים נעשה אכזר על דחמנים, כגון כשאול, הרא הוא דכתיב ואת נוב עיר הכהנים וגו' (שם כ"ב י"א), כתיב הכא ויחמול (העם ושאול) [שאול והעם] (שם מ"ו ט'), והתם לגבי נוב עיר הכהנים על דחמנים לא חמל. [ורבנן] אמרין כל מי שנעשה רחמן על אכזרים כדת הדין פוגעת בו, הרא הוא דכתיב (ואת שאול ואת נושא כליו) וימח שאול ושלשת בניו ונושא כליו וגו'

הערות ותקונים

בפסיקתא סס וקב"ר סס ומלא סיוס המאמר: (ב) גם את זה לעמת זה, כימאמר הוה כו"כ בפסיקתא דר"כ סס ויתתא בקב"ר: (גא) א"ר פנחס בר הלוקיה. בפסיקתא סס ר' פנחס ור' הלוקיה בשם ר' סימאי: (גב) אפילו דופי לא היה בהם. וכו"ס בפסיקתא, ותקתי סס ס"ל דופן כמו שהוא לנכון בפסיקתא כ"י כרמוז: (גג) שתהא מצלת זו מזו. בפסיקתא סס מנילות, הבל בקב"ר הני' מנילות ופי' מסתכלות מעתין מנין מן ההרכיס, ועיין בפסיקתא סס הערה ל"ח: (נד) כמה ריוח ביניהם, ר' יוחנן אמר כיתל, ר' אחא אמר טפה ורבנן אמרי פתי אלבעות. בפסיקתא דר"כ הני' וכמה ריוח יש ביניהם, ר' יוחנן אמר כותל ר' חנינא אמר טפה ורבנן אמרי שהיין טוה, ולפינו במקום ר' חנינא נאמר דב אהל, ונמקום שתי אלבעות הני' שתיין טוה, וקב"ר הני' נשופת כמה ביניהם טפה, ר' יוחנן אמר כותל, ופי' בפסיקתא חנינא אמר טפה, וגם סס הני' ורבנן אמרי שתיין טוה, וסיים כהן כדי שיכיו מנילות זו מזו, ועי' בפסיקתא סס הערה ל"ט, ובילקוט קהלת סס מנבא בשם הפסיקתא ר' חנינא אמר כותל רחבו טפה, ר"ל ר' יוחנן אמר כותל, ר' חנינא אמר טפה: (גה) מעשה צר' יוסי בן ביתוס. ז"ל מעשה ביוסף בן פכסס, וכמאלמך כהנה בפספס ל"ל פקסס, ובילקוט קהלת רמז תהקט"ו מעשה ביוסף בכהן: (גז) נימא. פי' גל"ר מין ננט ומורכב: (גד) א"ל לחוניא בנו. בפספס וירושלמי לחוניא בנו. ובמס' שמוח לחוניא בנו גם במקומות הכ"ל הני' שאמר להרופא כהנייה צה כחוט הכערה הודיעני תהכה וסנייה צה כחוט הכערה והודיעו ואח"כ קרא לגני, והמאמר הוה ליחא בקב"ר: (גח) שאלו את שמואל הקטן בו' להביא על לדיק והילדים ישמיע. המאמר משובש ומלא מתוקן בקב"ר בפספס הוה, שאלו את שמואל הקטן מה דכתיב יש לדיק ואובד בלדק, אמר להם גלוי וידוע לפני מי שאמר וכיה העולם שהלדק עתיד לצוה לידי מייס, אמר הקב"ה עד שהוא בלדקו אכלקנו. ופי' מייס מתמוסט: (גט) הכתוב מדבר בשאול. נסנה בקב"ר בפסוק הוה: (ס) א"ר צנאה. בקב"ר ר' הוה: ור' צנאה: (סא) החיל מריב דברים כנגד עגלה ערופה. בקב"ר מיוסוף הסדר זוס הוה דברי רבנן: (סב) כל מי שנעשה רחמן על אכזרים נעשה אכזר על דחמנים. בקב"ר הני' כל מי

שם לא ו'), (סג) אמר ר' יאשיה מפני שלשה דברים כאריכין פנים הרשעים, שנאמר (ספני) [ועיני] רשעים תכלינה (איוב ויא כ'), שהרשעים תשובה לפניהם ואינם חוזרים בחשובה, (סד) משל לכה לסמין שמרדה במלך הפשן וחבשן בבית האסורים, מה עשו חתרו תהירה ארת ויצאו משם, היה שם אחד שלא ברת, לשחרית מצאו המלך, א"ל שומה שבעלם חתירה לפניך ולא היית בורת, חבירך שכרתו מה אוכל לעשות להם, כך אמר הקב"ה לרשעים תשובה לפניכם, ואין אתם חוזרין בחשובה, הדא הוא דכתיב (אבד מנוס) [ומנוס אבד] מנהם (איוב שם שם) :

[יז] אל תרשע הרבה. (סה) א"ר ברכיה הא מעט ישרי, אלא מרדחא בהום שלא בתום הוא, (סו) מעשה בר' ברכיה, בני אל תלך בדרך אהם (משלי א' ט"ז), ואשר תלך, מנע רגלך מנהיבתם (שם), למה שרגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפך דם (שם שם ט"ז) :

[יח] (סו) טוב אשר תאחזו בזה. זו מקרא: וגם כזה אל תנח ידך. זו משנה: כי ירא אלהים יצא את כולם. (סח) זה רבי אבהו בקסרי :

[יט] החכמה תעוז לתכם מעשרה שלימים. (סט) וכי יש עשרה שלימים במקום אחד, והלא אין שם אלא שלוש אחד, וגבאי אחד, שלוש אחד זה הרוח, וגבאי אחד זה מלאך המות, ומה ת"ל כעשרה שלימים, אלא שאפילו אדם קורא ושונה ויושב בהעניה, ומאכיל רעבים, ומשקה צבאים, ומלביש ערומים, ולווי שיהא ניצל כעשרה דברים, שמחייבין אותו בכל יום, אלו (שהי ידיו), שהי עיניו, ושהי אזניו (ושהי ידיו) ושהי רגליו, ופיו, (ע) וגופו, שהי עיניו, שמראין אותו דברים במליים, דתנן (ע) אל תתן עיניך בדבר שאינו שלך, שעניך דומים לשערי רקיע, שהי אזניו ששמע דברים במליים, דתנן אל תשמע דברים במליים לאונך, בפני שהן נכוות החלה לאברים, שהי ידיו יהוא גוול וחומם בהם, דתנן אל הטול כורעו זה ותתן לזה, בעלי זרועות משוקעות בארץ, שהי רגליו, שמרגילין אותו לידו עבירה, דתנן אל יקדימך רגליך לדבר עבירה שלא יקדימך מוקשי מות, פיו שמוציא הבל, דתנן אפילו אדם יושב וקורא. כל גופו עוזטא בו ביום: ד"א החכמה תעוז לחכם. (**ע) זה נח: מעשרה שלימים. אלו עשרה דורות שימאדם ועד נת, שמכולם לא דיבר הקב"ה אלא עם נח, הדא הוא דכתיב וידבר [אלהים] אל נח (בראשית ח' ט"ז): ד"א החכמה תעוז לחכם. (עא) זה אברהם: מעשרה שלימים. אלו עשרה דורות שמנח ועד אברהם, שעם כולם לא דיבר אלא עם אברהם, הדא הוא דכתיב

הערות והקונים

שנעשה רחמן נמקס אחרי סוף שנעשה אחרי נמקס רחמן: (סג) א"ר יאשיה מפני שלשה דברים מאריכין פנים הרשעים. המאמר קטוע ונמלא מחוקק נק"ר נפסוק את הכל ראייתו זימי כגלי, אמר ר' יאשיה מפני שלשה דברים (כנ"ל) הקב"ה מאריך פנים עם הרשעים צבוח"ז, כמה יעשה חשובה, או יעשה מלוא שיכלם להם הקב"ה סכרן צבוח"ז, או שמא ילא מהם ניים לדיקים: (סד) משל לכה לוסטין. זה מובא צילקוס איוב רמז הקב"ה ורשע בניין, מדרש קבלת"ו ואין זכר מזה במדרש קבלת רבב וצילקוס לא ראה זה במדרש רבב על קבלת ולא הביאו רק כיון להמאמר שלשינו במדרש קבלת וזטא: (סה) א"ר ברכיה הא מעט שרי, אלא נודחא בתום שלם בתום הוא. קשה לנמלא כפתרון, ונקב"ר מובא נסח ר' ברכיה וזיבחר כרי א"ל דלא תומר מן הדעה בחמה כלב בחמה, ומה"כ כדקא לפרשה, וננמרא צבלי נבא דף ל"א ע"ב נמלא כעין זה מי סאלל טוב ולאו ריחו נודף אלא שוב אחר סיבא ריחו נודף, ואולי נלם לפנינו בתום פ"י צבוס, דעת כסומים (במדבר י"א ה') תרגום ומהן אכל קשה להנין נודחא בתום שלם בתום הוא, וצילקוס לא הביאו: (סו) מעשה בר' ברכיה. צילקוס סס אחר כבניא נמאמר משנת ל"א ט"ז כייס דח"ר ברכיה בני אל תלך בדרך אהם ואם תלך מנע רגלך מנהיבתם, לכן יש להקן לפנינו דח"ר ברכיה: (סז) טוב אשר תאחז בזה, זה מקרא. מובא צילקוס סס וכן נכסה נק"ר: (סח) זה ר' אבסי צקיסרי. וליה נק"ר, אכל צילקוס צטעות זה ר' יצחק צקיסרי. והנה כסוונה זה ר' אבסו צקיסרין כי מושטו סיה צקיסרין והתקין סס תקנות, ומי יודע לאיזה תקנה רמזו בזה: (סט) וכי יש עשרה שלימים. מובא צילקוס סס ולקוח מן כ"ל שלפניע, וליהא נק"ר: (ע) צילקוס כנסח, ורשא כגויה"ה נמקוס, וגופו": (**ע) אל תתן עיניך בדבר שאינו שלך, עיין כל זה במס' ר"ח וזטא פ"ל וסס הוא צבוס שינוים ע"ס: (**ע) זה נח. קב"ר סס וטבע מן בר' פל"ד אות ה': (עא) זה אברהם. קב"ר סס, וזטא מן בר' פנים אות ד'. וצב"ר הני' כמו לפנינו, אולס נקב"ר (מדרש זוטא) בני

ויאמר ה' אל אברם (בראשית י"ב א'): ד"א החכמה תעזו לחכם. (עב) זה יוסף: מעשרה שלישים. מעשרה אחים שירדו לכצרים, היא הוא דכריב עלתו מכס אחד וגוי (בראשית כ"ב מ"ז): ד"א רחמיה תעזו לחכם. (עג) זה משה: מעשרה שלישים. (עד) מעשרה דברים המשמשים את הנוף, מן פומא לוושמא, מן וושמא להמסוסא, מן המסוסא לקיבתא, מן קיבתא לאיסמורכא, מן איסמורכא לכרוכה קבינא, מן כרוכה קבינא לכרוכה עביינא, מן כרוכה עביינא לבנת דמעיא, מן בנת דמעיא לפוטרכא, מן פוטרכא לעוקהא, מן עוקהא לברא, ומכולן לא הוצרך משה לא להבנים ולא להוציא, שנאמר ויהי שם (עם ה') ארבעים יום וארבעים לילה (שמות ל"ד כ"ח): ד"א החכמה תעזו לחכם. זה דוד: מעשרה שלישים. (עה) מעשרה זקנים שאברו ספר רהלים:

[כ] כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. (עו) ר' יהודה ברי שמעון אומר וכי יש צדיק עושה צדקה וחוטא, אברו לו (עז) אלו פרנסי צבור שכחלקין צדקה לעניים, ונוהנין שלא כהוגן, וכוונן לשלא כהוגן: [כג] כל זה נסיוני בחכמה. (עח) ר' יצחק פתח כל זה נסיוני בחכמה, אמר שלמה לא הנדתי חכמה בעולם שלא עמדתי עליה, וכיון שהגעתי לפרשת פרה אדומה, אמרתי אחכמה היא רחוקה ממני:

[כד] ומוציא אני מר ממות את האשה, (עט) עשרה דברים קשים נבראו בעולם כהשותפין ואשה קשה ככולן: טוב לפני האלהים. זה יוסף: וחוטא. זה פומיפרע: ומאי אסורים ידיה, (פ) משל לכלב נושכית שהיא מנשכת בני אדם, מה עשה להנצל בה, קשר לה שלשלת ואעפ"כ היתה נושכיה, כך אילולי יכתוב בה אסורים ידיה, כיון שאדם יוצא לשוק אומרת לו בא ושכש עמי כשם שעשה-ה אשת פומיפרע, שנאמר והתפשטו בבגדו וגוי (בראשית ל"ט י"ב): ד"א טוב לפני האלהים. זה פלטי בן ליש: וחוטא זה אכנן: ד"א טוב לפני האלהים. זה בויעו: וחוטא זה שמשון:

[כז] ראה זה מצאתי אמרה קהלת, (פא) אמר רבי ירמיה בן אלעזר זה רוח הקדש. (פב) פעמים משויה בלשון זכר ופעמים משויה בלשון נקבה, כהוב אחד אומר (עווי) [עזרי] ומלמי (תהלים ע' ו'). וכהוב אחד אומר עזרי ומלמי (שם מ' י"ח). כהוב אחד אומר מה נאוו על ההרים רגלי מבושר (ישעיה נ"ב ז'). וכהוב אחד אומר על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון (שם מ' ט'): אחת לאחת למצוא חשבון. (פג) בנוהג

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

הנ"ל משונה ולא כרת עמהם ברית אלא עם, שנאמר ציוס סהוא כרת ה' את אברם ברית: (עב) זה יוסף. ליתא בקב"ר וטא ממלא הדרוס זה יעקב: (עג) זה משה קב"ר וילקוט סס: (עד) מעשרה דברים. וי"ר ט"ז ומובא בילקוט טס וי"ר וכן נשנה בקב"ר בסוספה דברים: (עה) מעשרה זקנים שאברו ספר תהלים. עיין מדרש תהלים שומור ה' יתה ו' ר' נחמיה פתח החכמה תעזו לחכם וע"ש בטעמות שלי, ובמדרש קבלת סס מעשרה זקנים שאברו ספר תהלים ז"ל שאברו ספר תהלים, ובמדרש חזית פ"ד פסוק כמגדל דוד עשרה בני אדם אמרו ספר תהלים, ובגמרא ז"ב י"ד ע"ז דוד כהב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים, ובמדרש קבלת סס ובש"ס זאלא ע"י ה' יסודש ע"י שמעון אומר. מובא בילקוט רמז התקנ"ו וסוף מן קבלת זוטא לשני, וקב"ר הלשון משונה וסס הוא צס ר' יודן: (עז) אלו פרנסי צבור. בילקוט אלו מפרנסי הדור וסוגיא דקב"ר ליתיה שנתתין שלח כהוגן להגון, וכסוגן לאשר לא כהוגן: (עח) ר' יצחק פתח, סה המאמר בקבלת וליין בהקפתא דר"כ פקלא פרה (ל"ז ע"ג), ובקב"ר סס, ובתנחומא הקת ובמדרש במ"ר פ"ט: (עט) עשרה דברים קשים נבראו בעולם כהשותפין ואשה קשה מכולן, זה ליתא בילקוט, ומה יסיה כוונת מלך, כהחתימים, ובגמרא הלני כי הסופר דסס צנליון, בהשוותפין ר"ל המאמר סה עשרה דברים קשים נבראו בעולם ירה בפרק השותפין (ז"ב דף י' ע"א) ועל זה סיס ואשה קשה מכולן וכעין זה ליתא ים בפירוש רש"י על בראשית מ"א פסוק מ"ג ע"ש בזכר לאברהם לד"ר כלינר: (פ) משל לבגד נוסכית שהיא מנשכת אדם. מובא בילקוט קבלת סס, ובקב"ר הלשון משונה קבלת: (פא) ח"ר ירמיה בן אלעזר זה רוח הקדש. מובא בילקוט קבלת רמז התקנ"ו ומליין "מדרש" והוא ככ"ו שלפניו, ובקב"ר נאמר ח"ר ירמיה בממ"י. גם הכוס שהביא בילקוט כהוב אחד אומר כו' הוא ככ"ו שלפניו וליתא בקב"ר: (פב) פעמים נסיונה בלשון זכר ופעמים בלשון נקבה. כי סה נאמר "אמרה" ולתן קבלת, י"ב ה' נאמר אמר בקובלת: (פג) בנוהג שבעולם. מובא בילקוט כמו סהוא לפניו, ובקב"ר מובא זה צס ר' יצחק והמאמר נשכ:

שבעולם אדם נכשל בדבר עבירה שנתחייב מיהה עליה, כיצד מתכפר לו מת שורה אבדה הרנגולתו, נשברה צלוותו, (פר) נשברה ביצתו, (פה) נכשל באצבעו יצאה ממנו מיפת דם, (פו) מקצת דם ככל הדם, מקצת הנפש ככל הנפש. חרא מן הכא וחרא מן הכא (חשבא) [וההשבון] נתמצא:

[כח] אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד מאלף מצאתי. (פו) בנוהג שבעולם אלף בני אדם נכנסין, ואין יוצא מהם אלא אחד: (פה) ד"א אדם אחד זה אברהם: ואשה בכל אלה לא מצאתי זו שרה: ד"א אדם אחד. זה עמרם: ואשה בכל אלה לא מצאתי זו יוכבד:

[כט] לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים. אתה מוצא שלא ברא הקב"ה את האדם אלא להיות ישר, וכיון שנעשו שנים, המה בקשו חשבונות רבים:

פרשה ת.

[א] מי כחכם. (א) זה הקב"ה (ב) דכתיב ביה חכם לבב ואמין כח (איוב מ' ד'): מי יודע פשר דבר. (ג) שפירש התורה לישראל (שנאמר) חכמת אדם תאיר פניו. (ד) אמר ר' יודן גדול חזן של נביאים שמדמין את הצורה ליוצרה, שנאמר ואשמע (את) קול אדם (דניאל ח' ט"ז). וכתיב על דמות הכסא [דמות כמראה אדם]. [יחזקאל א' כ"ו] שהוא מדמה להם בדמיונות הרבה שנאמר וביד הנביאים אדמה (הושע י"ב י"א). (ה) א"ר סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו, שנאמר בדבר ה' שמים נעשו (תהלים ל"ג ו'): ד"א מי כחכם. (ו) זה משה: מי יודע פשר דבר. שפירש תורה לישראל: חכמת אדם תאיר פניו. וכתיב ומשה לא ידע כי קרן עזר פניו (שמות ל"ד כ"ש). (ז) אמר ר' יהושע דסיבנין בשם ר' לוי כל דיבור ודיבור שנאמר הקב"ה למשה, אמר לו מומצאתי ושהרתו, קולו והומרו, כיון שהגיע לפסוק אמור אל הבהנים בני אהרן (ויקרא כ"א א'). אמר לפניו רבונו של עולם [ואם נטמא] במה היא פהרתו, ולא השיבו, מיד נשהנתו ויו פניו של משה הדא הוא דכתיב ועוז פניו ישנא (קהלת ח' א'). כיון שהגיע אצל פרישת פרה אדומה, א"ל הקב"ה למשה שאילה ששאלת ולא השבתיה, הרי שהרתו, ולקחו לממא מאפר ירפת החטאת (במדבר י"ט י"ז). אמר לפניו וכי מהורה היא? א"ל משה חוקה חקתי וגזירה גזרתי, ואין אדם יכול לעבור על גזירה, זאת דקת התורה וגו' (שם שם ב'):

הערות ותקונים

בשם בירושלמי סוסה פ"א ה"ז (דף י"ז ע"ה) ונס חס מוצא סתמי: (פר) נשברה צלחתו. כן מוצא גם בילקוט, וליה בירושלמי וקס"ר: (פר) נכיל צלצצו. בקי"ה נאמר צלצצו הקטנים: (פו) מקלת הדם ככל הדם. נחת בילקוט וכן נחת בירושלמי וקס"ר: (פו) נכנסו שבעולם אלף בני אדם כנכסין ואין יוצא מהם אלא אחד. בקס"ר מתוקן הנוסח בזה שבעולם אלף בני אדם כנכסין למקרא יולאין מן מהם. [משה] למשכס יולאין מן עשרה. [עשרה] להלמוד יולא חס אחד לפורא, הו"ד חס אחד מאלף מלאת, ויחא כמו סוף ב"ר ריש פ"ב. והמלה 'לפורא' נחת ב"ר, וסילקוט בקהלת הניח המאמר בשם ו"ר. (פה) ד"א זה אברהם כ"ו. קס"ר ו"ר שם. ובקס"ר טכף ע"ל ד"ה זה משה ואשה היא התורה כ"ו:

(א) זה הקב"ה. מוצא בפסיקתא ד"ב הפסקה פרה (ז"ו ע"ה) ובפסיקתא רבתי פרה ובתחומה חוקת וקס"ר בספוק סה, ובילקוט קהלת ר"ז התקט"ז בשם הפסיקתא: (ב) דכתיב חס לב ואמין כח. בפסיקתא ובתנאי ותחומה ובקס"ר מוצא הכתיב ה' בתחמה יסד ארץ: (ג) שפירש התורה, דרש פשר בסיטון האותיות פרה, אבל בקס"ר הני' הפסד התורה למשכס: (ד) ה"ר יודן, עיין בפסיקתא שם הערה ק"א, וגמיה גם ב"ר ריש פכ"ז: (ה) ה"ר סימון לא בעמל ונה ביגיעה. ב"ר שם, וקס"ר פ"ב פסוק וסנותי ושם ב"ר ר' גרסיס בשם ר' יהודה בר סימון: (ו) זה משה. פסיקתא דר"כ שם וכן בקס"ר שם: (ז) ה"ר יהושע דסיבנין בשם ר' לוי. בפסיקתא ר' מני ור' יהושע דסיבנין בשם ר' לוי ועיין בפסיקתא שם (במדבר י"ט י"ז) וקס"ר פ"ב סימן ד' הנידבס פירש את התורה למשה.

(מדרש זוטא)

[כ] (ח) אני פי מלך שמור. ר' חמא בר גמלא פתח מוסר ה' בני אל תמאם (משלי ג' י"א). (ט) אתה מוצא בשעה שהעמיד נבוכדנצר צלמא ראה [מה כתיב] ענה נבוכדנצר להון ואמר הצדא (דניאל ג' י"ד). כהו הצדא (י) ר' אבא בר כהנא אמר אנפוס, [ר' יוסי בר חנינא אמר צדון] מה באתם כאן לעשות ע"ו שלי צדו:

[ג] אל תבהל מפניו הלך [אל העבוד בדבר רע]. (יא) דהנן הפותח פותח בדבר טוב, וההוהם רוהם בדבר טוב, בברכות קורא ומפסיק, בקללות קורא ואינו מפסיק, למה שאין מפסיקין בקללות. (יב) ר' איבו אמר משום אל תעמוד בדבר רע. (יג) ר' יהושע אמר משום שנאמר עמו אנכי בצרה (תהלים צ"א ט"ו). אמר הקב"ה אינו בדין שבני מקללין ואני מתברך: (יד) ד"א אני (אה) פי מלך שמור. אני פי מלך מלכי המלכים אשמור. (טו) אותו שכתוב בו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו' ד'): ועל דברת, משום שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים (שמות כ' א'): שבעת [אלהים], על שם לא תשא את שם אלהיך לשוא (שם שם ו').

[ה] שומר מצוה לא ידע דבר רע. (טז) זה יהושע: ועת ומשפט ידע לב חכם. (זה משה) (יז) שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו (שם ל"ד כ"ט): ד"א שומר מצוה לא ידע דבר רע. (יח) זו אסתר (יט) שהיתה עסוקה במצות ביעור חמץ, (כ) ולא היתה יודעת מה בדעתו של המן. ועת ומשפט ידע לב חכם. זה מרדכי, שנאמר ומרדכי ידע וגו' (אסתר ד' א').

הערות ותקונים

פערס ק"מ: (ח) אני פי מלך שמור ר' חמא בר גמלא פתח מוסר ה' בני אל תמאם. המאמר נהפגש חס סייק למאמר שלחמיו על הכתוב אל הבהל מפניו הלך אל העמוד בדבר רע. וז"ל ר' חייא בר גמלא, והוא המאמר המובא בשמו מגילת זוטא ע"כ אין מפסיקין בקללות מה"ל א"ר חייא בר גמלא אמר ר' אשא דאמר קרא מוסר כ' בני אל תמאם, והכוונה על סיפא דקרא ולא תקון נתיכחזו אל העסק קוליס קוליס וע"ס בפרש"י כי הביא את דברי מ"ס ספריים פ"ב במס"ס כן. ומנא"ה ין קן מפורש בירושלמי מילה פ"ג ה"ח אין מפסיקין בקללות א"ר חייא בר גמלא אל תקון בנחמהו אל העסק קוליס קוליס, ומה שהובא זה בכל"ן כי סובב הולך הדרגה אל תעמוד בדבר רע, וכי' שלא יעמוד ויפסוק אלל דבר רע, ועיין גם בדברים רבה ר"ש ר"ה: (ט) אתה מוצא כו'. כל המאמר נוקטע ונלקה בחסר, ונשה בו"ר פל"ג אות ו', ונסוף סיס שם שנאמר הני פי מלך שמור, לכן הביאו בכל"ן, וכן כשה המאמר בתחומא נח אות פ"ו ומתחיל ז"ס"ה אני פי מלך שמור (קבלת ח'). וע"ס בהערה קל"ה"ה: (יא) דהנן הפותח פותח בדבר טוב. מובא בילקוט קבלת רמו התקע"ה ולקוח מן כ"י בפנינו: (יב) ר' איבו אמר. בילקוט ר' יוסי אמר: (יג) ר' יהושע אמר מכוס שנאמר עמו אנכי בצרה. פניו נחום' מגילת זוטא ע"כ ד"ה אין: (יד) ר"ה אני פי מלך שמור. מובא בילקוט שם רק הוא הוגע זה בתחלת המאמר: (טו) אותו שכתוב בו שמע ישראל. כ"ה בני' גם בו"ר בכוף פל"ג. אבל בקב"ר ובסידר השירים רבה פ"ב כסוף יונהי נהגוי הסלע. ובפסיקתא רבתי פכ"ב הגי' המר ר' נוי אני פי מלך שמור, פי מלך מלכי המלכים הקב"ה, הכה שאמר להם אנכי ה' אלשיך (שמות כ' ב'). אותו אשמור, ועל צדדת, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (כס סס ג'). שבעה אלהים, לא תשא את שם אלהיך לשוא. והמאמר הובא מהירושלמי כנכדריין פ"ג ה'ו (ג"א פ"ג). וגם כס הגי' כמו שהוא בקב"ר ושה"ס רבה ורבתי, ומוצה כסס ר' יוס' גי רצי צון: (טז) זה יהושע. מובא בילקוט קבלת רמו התקע"ה, בתחלה הביא ד"ה שומר מצוה לא ידע דבר רע זה אסתר, ומגין תחומא והוא בתחומא שמיני אות א', וזה"ל הביא ד"ה זה יוסף, וחסר ל"גין והוא בתחומא נח אות ל"ב. ומוצה בילקוט שמואל רמו קת"ה כסס התחומא, ומן ד"ה זה יהושע הוא מקבוצת זוטא כלפניו. וזה ליהא צמדש קב"ל, ובילקוט שם על זה יהושע הביא הכתוב קול מלחמה בנחמה (שמות ל"ב י"ז): (יז) שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. בילקוט מובא הכתוב אין קול ענות נצורה (כס ל"ב י"ה). וזה נעשות כי זה סייק למאמר שפניו על יהושע שהביא הכתוב קול מלחמה בנחמה אין קול ענות נצורה, והכוונה שלא ידע דבר רע ולא נודע לו מה הוא בקול, והאבר הובא לפניו הכתוב ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. אין ספק שמוצה על זה חכם זו משה שנאמר הכתוב אדם האיר פניו והביא עיד וכהיב ומשה לא ידע כי קרן עור פניו: (יח) זו אסתר. מובא ג"כ בילקוט שם, וכן מובא בקב"ר: (יט) שהיה עסוקה בהלות ביעור חמץ. ברד"ל בקב"ר שם. נחש דרש שומר מצוה כד"ה ובמרתם את המנות ודרשו במכילתא את המנות שלא יחמיאו ואותו פרק זמן ביעור חמץ היה, ע"כ. ובילקוט מב"ס ולא היה יודעת בדעתו של המן, עת משפט ידע לב חכם, זה מרדכי. ויעור חמץ ידע ע"כ, וזה הכיס לקוח מן קבלת זוטא שלפניו. ומכרז"ו כחז שם זה היה י"ג ניסן כמפורש ויקראו כופרי המלך שחודש כאלפין בשלש עשר יום נון, ולערב בודקין את החמץ: (כ) ולא היתה יודעת מה בדעתו של המן. וכתחומא הנדפס מכבר השמים המעתיק המלך אנטוס והל"ג הירוש' האמת אהם אומרים. בילקוט (מדרש זוטא)

[ח] אין אדם שליט ברוח. (כא) מדבר במלאך הכות, שנאמר עושה מלאכו רוחות (ההלים קסד ד'): [לכלוא את הרוח]. שאין אדם שולט במלאך המות לכלות ממנו: ואין שלטון ביום המות. שאין אדם יכול לומר לו המהן עד שאצווה את בני ואת בני ביתי: ואין משלחת במלחמה. אין אדם יכול לוטר אני משלח את בני ואת עבדי תחתיו. אמר ר' יוסי הגלילי ארבעים ושהים פעמים כתיב כאן המלך דוד, וכיון שנאמר עליו מיתה, כתיב ויקרבו ימי דוד למות (מ"א ב' א'). מכאן שאין שלטון ביום המות: [ט] עת אשר שלט האדם באדם לרע לו. (כב) אין אדם שתחייב עמי אדם זה, אלא אדם כיוצא בו. (כג) איך אחא אפילו מקל אפילו רצועה מהחייבין לידי אדם, שנאמר שופך דם האדם וגו' (בראשית ט' ו):

[יב] אשר רומא עושה רע [מאת ומאריך לו]. (כד) מאה את מאריך, ומאה מאות את מאריך:

[יד] יש הבל אשר נעשה [על הירץ אשר יש צדיקים אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים וגו']. (כה) אשרירם הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים בעולם הזה. או להם לרשעים שמגיע אליהם כמעשה הצדיקים בעולם הזה:

[טז] כאשר נתתי [את] לבי וגו' שנה בעיניו איננו רואה. אינו רואה תשובה לפניו ואינו עושה, שני דברים טובים קרובים לך ורחוקים ממך, רחוקים כמך וקרובים לך, תשובה קרובה לך ורחוקה ממך, רחוקה כמך וקרובה לך, פיתה קרובה לך ורחוקה ממך, רחוקה כמך וקרובה לך:

פרשה ט.

[א] [כי את כל זה וגו']. הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע. (א) ר' שמעון בר אבא פתח הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע, לצדיק זה נה, שנאמר איש צדיק תמים היה (בראשית ו' ט') אמרו כשיצא מן התבה הכנישו ארי ושברו והיה צולע. ולרשע זה פרעה, אמרו כשבא פרעה לישב על כסא שלמה ולא היה יודע (ב) סגנונו שלו והכנישו ארי ושברו והיה צולע, זה כה צולע וזה כה צולע: (ג) לטוב. זה משה: ולפחור. זה אהרן [שהיה עוסק במהרתן של ישראל]: ולטבא. אלו מרגלים, אלו אמרו גנאי של ארץ ישראל. ואלו אמרו שבחה של ארץ ישראל, אלו לא נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו לארץ: לזכות. זה יאשיהו. (ד) שנאמר ויזבח יאשיהו (ד"ב י"ח ב'): ולאשר איננו זוכה, זה אחאב שיביטל הקרבנות מעל גבי המזבח, הוא הוא דכתיב ויזבח לו אחאב צאן ובקר.

הערות ותקונים

בילקוט ולא היתה יודעת נדעתו של רמון: (כא) מדבר במלאך המות. במדרש קה"ר הוא בסגנון אחר, ובעל הילקוט הביא דרכה אחרת על זה ומל"ן, "בראשית רבה" בשמות ו"ל, "דברים רבה" והוא פ"ט אות ג', והמאמר שלאחריו אין שלטון ביום המות, ר' יהושע דסקינין כס"ר לוי הוא כב"ר פכ"ו אות ג': (כב) אין אדם מתחייב. כן מובא בילקוט, ובקב"ר מובא זה בשם ר' הלעזר, ועיין גם כב"ר פכ"ו אות ו'. והביא ג"כ בשם ר' הלעזר וע"ש כס"י המ"כ: (כג) ה"ר אחא אפילו מקל. כן מובא גם בילקוט, אולם בקב"ר גי' אחרת ר' יונתן אמר ואפילו מקל ואפילו כרוטס מהחייבין ע"י אדם. זה שנאמר כי את עול סבדו וגו'. וכב"ר שם מובא זה בשם ר' הונא בר גוריון, ובקב"ר מובא בשם ר' המא בר גוריון מאמר אחר: (כד) מאה את מאריך. נלתי מוצו, והילקוט לא הביאו וכן לוחא בקב"ר: (כה) אפיהו הצדיקים. עיין הוריות דף י' ע"ב, ומובא בילקוט ומל"ן בשמות סוסה פ' מכות מלהמס דף י' ו"ל הוריות פרק כהן משית דף י' ע"ב:

(א) רבי שמעון בר אבא פתח. הוספתי כמו שפ"ה בקב"ר ובפסיקתא ריש אחרי מות, וי"ר כ"כ, הנחומא חוקה. וככ"י חסר מאמר שלם אב"ר נשמט וכאחרו רק המלות זה מת צולע זה נה צולע ועיין בפסיקתא שם בהערות שני: (ב) מנגנון. עיין בפסיקתא שם בהרה"ו (*). (ג) לטוב זה משה הוא ג"כ במקומות כ"ל ושם הוא נרהבה דברים, ומובא ר"ה דכתיב והרע אותה כי טוב הוא (שמות ז' ב'). שטלד כשהוא מהול ע"ש הערה ח': (ד) שנאמר ויזבח יאשיהו. ז"ל וירם יאשיהו לפני העם כאן (דכ"ב ל"ה ז'). והבאתי (*). ופי' המופך הערוך התגלה ומלאכת ערמנות. (מדרש זוטא) בפסיקתא

(לא זבח ולא קרבנות), (ה) [לו זבח ולא לקרבנות זבח]. (ו) זה מת בחיצימ, וזה מת בחיצימ:
 כטוב. זה דוד, שנאמר וישלח ויביאהו וגו' וטוב הואי (ש"א ט"ז י"ב). מהו וטוב הואי,
 (ז) אמר ר' יצחק טוב הואי בהלכה, כל הרואה אותו היה נזכר לתלמודו: (ח) כחוטא.
 זה נבוכדנצר. (ט) זה בנה בית המקדש ומלך ארבעים שנה, (י) וזה החריבו ומלך ארבעים
 שנה: הנשבע זה צדקיהו. שנאמר וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים (דריב
 ל"ז י"ג): כאשר שבועה ירא. זה שמשון, שנאמר ויאמר (אליהם) [להם] שמשון השבעו
 לי וגו' (שופטים ט"ז י"ב). (יא) זה מת בניקור עינים, וזה מת בניקור עינים, הרי מקרה
 אחד לכלם:

[ד] כי מי אשר יבחר אל כל החיים יש בטחון. (יב) א"ר חנינא יברך כתיב, אפילו אותן
 שפשטו ידיהן בזבול, עליהם אומר כצאן וגו' [וצורם לבלות שאל מזבול לו]
 (תהלים מ"ה ט"ו). לרחקן אי אפשר שכבר עשו תשובה, לקרבן אי אפשר, שפשטו ידיהם
 בזבול, הא כיצד עליהם נאמר וישנו שנת עולם ולא יקיצו (ירמיה נ"א נ"ו). (יג) רבנן
 דקיסרין אמרין קמני נים והיילותיו של נבוכדנצר לא היין ולא נידוניה, ועליהם הוא אומר
 וישנו שנת עולם ולא יקיצו: כי לכלב הי טוב. בעולם הזה, (יד) מי שהוא כלב יכול
 לעשות ארץ, ומי שהוא ארץ, יכול לעשות כלב. [אבל לעיל מי שהוא כלב, אינו יכול
 לעשות בארץ, ומי שהוא ארץ אינו יכול לעשות כלב]. (טו) אדריינוס שחיק עצמות א"ל
 לר' יהושע בן חנניה אמר טוב משה [רביך א"ל למה, א"ל] דאנא חי והוא מת, דכתיב
 כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת, א"ל [יכול] את גזור דלא ידלוק נורא (טז) ברובי
 תלתא יומין, א"ל איך מיד גזר ואמר דלא ידלוק נורא ברובי תלתא יומין, (יז) ברמשא
 קדמאה סלקין ומטיילין על אוגר פלמין דיריה, ור' יהושע בן חנניה עימיה, תלא אפוי
 (יח) [וחזא תננא] [סלקא] מן זווי רחיקא, א"ל דין תננא למה, א"ל את משכח (רוכסא)
 [רוכסא] בא"ש ועל אסיא לבקריניה. (יט) [ואמר לא אפשר עד דשתי חמימי תלא אפוי
 וחמא תננא בזווי אחריתא, א"ל תננא רבה, א"ל את משכח איפרכיא באיש, ועאל אסיא
 לבקריניה], ואמר לא אפשר [נגד דמחיים בלני] (כ) [עד דמחיס בלני]. א"ל תיפח רוחיה
 דהווא גברא, בחיים לא קמת גזירתיה אפילו חד יומא. (כא) א"ל מה קשי למא הפרצי

הערות ותקונים

בפסיקתא שם הערה י"א כ"כ כרמולי בטעית ויזבח יאשיהו והעם לאן: (ת) לו זבח. ר"ל ליוחספס, וכ"ס
 לנכון בפסיקתא כמו שתקתי: (ו) זה מת בחיים. בפסיקתא שם מובא ראייה לז' ע"ס: (ז) א"ר יצחק עיין
 בפסיקתא שם הערה ט"ו: (ח) כחוטא זה נבוכדנצר. שם מובא ראייה מהכבוד דכ"ז וחסדך בלדקה פרוק
 (דניאל ד' כ"ד): (ט) זה צבא בית הנוקדש. הכונה ששכלו יבדולתיו ונתן לנו עליו לבנותו אך ה' ע"ז
 צעדו: (י) וזה החריבו ומלך ארבעים שנה. ע"ס בהערה י"ט: (יא) זה מת בניקור עינים. בפסיקתא מובא
 ראיות מהכתובים: (יב) א"ר חנינא יברך כתיב. שנה ברות רבה פ"ג אות ז' וכן נראה בירושלמי ברכות
 פ"ט ה"ב (דף י"ג ע"ב) וכן הגי' א"ר יוחנן והמלות "יבחר כתיב" חסרים ודרשה אחרת הוא שם כל החיים
 יש בטחון והוא המובהב בילקוט קהלת שם וחסר ה"עון ירושלמי ברכות. ובקב"ר הנוסחה משוכה קנה והגי'
 א"ר אהא: (יג) רבנן דקיסרין אמרין. כן הוא הגי' בירושלמי שם, ובכרות רבה הגי' חנינא קמני נים, ולא
 מפורש מי אמר זה. ובקב"ר הגי' רבנן אמרין: (יד) מי שהוא כלב. מובא בילקוט קהלת שם כמו שהוא לפנינו, אבל
 ומובא גם בכרות רבה שם: (טו) אדריינוס שחיק טעמה. מובא בילקוט קהלת שם, ונראה לפנינו, אבל
 בקב"ר וכן ברות רבה ריש פ"ג המאמר בקב"ר: (טז) "ברובי", ונשמע בקב"ר ור"ה רבה:
 (יז) ברמשא קדמאה. כ"ה גם בילקוט, ובקב"ר הגי' לעינן רמשא דיומא קמי, ובכרות רבה לעינן עימא,
 ויחר כהן הגי' לעינן רמשא: (יח) וחזא תננא סלקא מן זווי רחיקא. ראה ענין עולם מויתח דחוקא ושאל
 אותו וכן, הלא נראה שלא ידליקו אור, א"ל דוכוס הוא חולה ונכנס הרופא לבקרו, ואמר לי אפשר להרפא
 עד שיסתה המין, ולכן הדליקו אור: (יט) ואמר לא אפשר עד דשתי חמימי. הוספתו כמו שהוא בילקוט,
 והסמיט המעתיק מן ואמר לא היפטר הרשען: עד ואמר לא היפטר השני. ובקב"ר המאמר קטוע:
 (כ) עד דמחיס בלני. כן הקה"ה, ובילקוט עד דמחיס בלני טעמות, ופי' עד שיחמסם לו בית המרחץ,
 ובילקוט דכוס וחורבו חיקן המדפיס בלנין ופי' שם כדים מלאים מים חמים, ונעלם ממנו כי ל"ל בלני,
 והורחא בלני בית המרחץ: (כא) א"ל מה קשי למא הפרצי בין שנביא. הלשון משוכה, ובילקוט הובא
 מה קשי לענא דהרעי בין שנבין דוכוס. ויש להק' גם ב"ס דרעי במקום דהרעי, ור"ל קשה לנאן לרעות
 (מדרש זוטא)

בן שבעיה. (כב) חציף שהוא נטר מכולהו, ברם משה רבינו משעה שכתב לנו בתורה לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת (שמות ל"ה ג'). הו' אם יהודי מדליק נורא בשבתא, ועדיין גזירתו קיימת:

[ה] כי החיים יודעים שימותו. (כג) ר' חייא ור' יונתן הוו קאולי קמיה ערפיה דר' שמעון בן יוחאי [יוסי] בן לקוניא, והוו נרירין תכילתא אקבריה:

[ו] (כד) גם אהבתם. שאוהבים לע"ז: גם שנאתם. ששונאים להקבי"ה: גם קנאתם. שמקנאים להקבי"ה. וחלק אין להם. לעולם הבא:

[ז] לך אכול בשמחה (אה) לחמך. (כה) ר' עזריה בשם ר' יהודה בר' [סימון] פתר קריא באברהם בעושה שאמר הקבי"ה לאברהם קח נא את בנד וגו' (בראשית כ"ב ב').

עשה מהלך ג' ימים, אחר ג' ימים ראה ענן קשור על הרה, אמר דומה זה המקום שאמר [ל'] הקבי"ה לעלות את יצחק בני עלי, אמר לו ליצחק רואה אתה מאומה, אמר לו ענן קשור על הרה, אמר להם לישמעאל ולאיעזר רואין אתם כאוכה, אמרו לו לאו, אני ויצחק רואין ואין אתם רואין, והחמור אינו רואה, שבו לכם פה עם החמור (שם שם ה'). עם

הדומה לחמור, נטל את יצחק והעלהו הרים, והורידהו גבעות, והעלהו על הרה, ובנה כזבח וסדר עצים, וערך מערכה, ונטל הסכין עליו לשהט, לולי שצעק מלאך מן השמים, אל תשלח ירך אל הנער (שם שם י"ב). [כבר היה נשחט]. כשחזר יצחק אצל אמו,

אמרה לו אמו אנה היית, אמר נשליני אבא והעלני ההרים, אמרה (כו) ווי על ברא דרוחא אילולי מלאך מן השמים כבר היה שחוט, אמר לה אין, באותה שעה צווחה ששה קולות ווי ווי כנגד ששה תקיעות, אמרו לא הספיקה לגמור הדבר עד שמתה, הריא הוא דכתיב

ויבא אברהם לספור לשרה ולבכורה (שם כ"ג ב'). מהיכן בא, רבי יהודה בר' סימון אמר מהר הבוריה בא, והיה אברהם כהדרה בלבו, שכא חס ושלום היה בו פכול, ולא נתקבל קרבנו, יצאה בת קול ואמרה לך אכול בשמחה לחמך [וגו']: ד"א לך אכול בשמחה: (כז) מדבר

בדניאל, אמר דניאל צפה הקבי"ה שגמרתו הפלתי ודיבר עמי, הריא הוא דכתיב ויבן וידבר עמי (דניאל ט' כ"ב). (כח) אמר ר' עמואל בר אבא שלשה פעמים כתיב כאן חמדות, כי חמדות אתה (דניאל שם ושם). דניאל איש חמדות (שם י"א). אל הריא

איש חמדות (שם שם י"ט). (כט) פמליא דידן מתחמדת לך, ופמליא דידי מתחמדת לך, לך אכול בשמחה לחמך וגו': (ל) ד"א בזמן שהתינוקות יוצאין כבית רבן בת קול יוצאת ואומרת להם לך אכול בשמחה לחמך וגו':

[ח] בכר עת יהיו בגדיך לבנים [וישמן על ראשך אל יחסר]. (לא) אמר ר' יוחנן בן זכאי אם בבגדים לבנים הכתוב מדבר, כמה בגדים לבנים לאומות העולם. ואם

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

בין שבעים וארבעים: (כב) חציף הכוח נטר מכולהו. צילקוס אמר ליה חציף הכוח נטר ליה נטר ליה מכלהו: (כג) ר' חייא ור' יונתן הוו קאולי קמיה ערכיה דר' שמעון בן יוסי בן לקוניא. פה קרי המעתיק ונמלא המלך בשלימות בירושלמי ברכות פ"ב (דף ל' ע"ג). ובבבלי ברכות י"ח ע"א, ומדרש קה"ר, ומובא צילקוס קבלת בשם גמרא ברכות: (כד) גם אהבתם שאוהבין לע"ז. מובא גם צילקוס, ובקד"ר הוא בהרכבת לבן: (כה) ר' עזריה בש"ר יהודה בר סימון פתר קריא באברהם. שנה שפיקתה דר"כ פסקא אחרי מית [ק"ע ע"ג]. ו"ר אחרי מות פ"כ אות ב'. ולפינו הוא כמו שהוא בוי"ר, גם, ובקבלת רבה בפסוק הוא נמלא רק הכהלה, וגם בב"ר ריש פנ"ו נמלא רק מאמר קרי ממנו, וצילקוס קבלת מובא רק לבנים אחרים מהמאמר הזה: (כו) ווי על ברא דרוחא. בוי"ר גם ווי על ברא דרוחא, וברור שהיה כתוב גם לפינו דרוחא, ובפסיקתא שם הכהר ס"ח הבלתי דברי המ"כ המפרש צוחק ותקניה ש"ל ברא דעלונתא כמו בפסיקתא הוא מלשון הנענשים והיין עולבים: (כז) מדבר דניאל. עיין בקד"ר בפסוק הוא גם מהמאמר ברהבם ומתוקן יורה: (כח) א"ר שמואל בר אבא. בקד"ר הני' ר' שמואל בר אמיא: (כט) פמליא דידן. בקד"ר הני' אמר ליה דיין בוראך מתחמד לך, פמליא שלו מתחמד לך, ותורתו מתחמדת לך וכו': (ל) ד"א בזמן שהתינוקות יוצאין. בקד"ר הוא בהפלת המאמר א"ר הווא נביא דר' אחא בשעה שהתינוקות נפטרו מכות רבן כו'. ור"ל צפת הולכין לבתיכם לאכול ולזה דרש לך אכול: (לא) א"ר יוחנן בן זכאי. מובא גם (מדרש וזמא) ירך

קד"ר

בישמים טובים הכרוב מדבר] כמה שמנים טובים יש להם לעשיריכם, הא אין הכתוב מדבר אלא בתורה ובמצות ובמעשים טובים. (לב) ור' יהודה הנשיא (בשם רבן יוחנן) אומר, משל לכלך שעשה סעודה, וימנ לו אורחים, ולא קבע להם זמן סעודה. אותם שהיו מקפידין לדבר הלכו ורחצו והתקינו עצמם לסעודה. השומים שבהם ה'כו להם. סיד לסודו, יוצר לטיבו, נפח לניבוחו, כנסם לבית המשרה שלו, פתאום שלה המלך ואמר יבואי לסעודה, אלו נכנסים בכבודם ואלו נכנסים בניולם. אמר להם חזרו לאחוריהם שלא יטנפו פלמין על מלך. הלכו לרחוץ ולסך ננעלו פלמין של מלך, רבי יוחנן בנו של רבי אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר כולם נכנסם לבית המלך, אלו שביכדו פלמין שלי יאכלו וישבעו ויתעדנו מסעודה שלי, ואלו שנוולו פלמין שלי היו מגולין אותם ומלמין אותם. ולא דמי ההוא דיתב בניוול לההוא דיתב ביקר. כך לעהיד לבא הצדיקים אוכלים והרשעים רעבים, היא היא דכהיב הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו (ישעיה ס"ה י"ג). (לג) זיוותאי אמר משום ר' מאיר אלו מסובין ואוכלים וזותים ואלו מסובין לא אוכלים ולא שותים, לא דוכה צערו של זה שהוא עומד, לצערו של זה שהוא מיסב, זה יהוא עומד לא אוכל ולא שותה דוכה למיכמש, זה שמיסב ואינו אוכל צערו כפול ומכופל, ופניו מוריקות, הוא שהנביא אומר ויבתם וראיתם בין צדיק לרשע (מלאכי ג' י"ח). (לד) אינו דומה מי עשונה פרקו מאה פעמים למי ששונה פרקו מאה פעמים ואחת: (לה) הני שוב יום אחד גפני מיהתך, שאלו הלמידיו את רבי אליעזר, אמרין ליה רבי וכו אדם יודע אימתי הוא טת שיעשה השובה, אמר להם לא כל שכן ישוב היום שמא ימות לכתר של אהריו ונמצאו כל ימי בתשובה, לכך נאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים, בדברי תורה, ושכן על ראשך (לא) [אל] יחסר בצדקה ובמעשים טובים בציצית ובתפילין:

[ט] ראה היום עם: יענה אשר אהבת. (לו) אמר רבי משום עדה קדושה קנה לך אומנות עם ההורה מה מעמא ראה היום עם אשה. למה הוא קורא אותן עדה קדושה. (לז) ששם היה רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא, שהיו משלשין את היום שלישי לתורה, שלישי לתפלה, שלישי למלאכה. ויש אומרים שהיו ינעין בתורה ביכות. החורף ובמלאכה בימות הקיץ. (לח) רבי יצחק בן אלעזר היה קורא לרבי יהושע בריה דרבי טימי ורבי בורקי עדה קדושה שהיו משלשין את היום שלישי ל-ורה, שלישי לתפלה, שלישי למלאכה:

[י] כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה גוי. (לט) ר' מנחם אבשם ר' בון מסרם הדין קרייה אם יודע את כי אין מעשה וחשבון ודעת והכמה בשאל אשר איה

הערות ותקונים

צק"ר בשינויים: (לב) יר' יהודה הנשיא אומר משל למלך שעשה סעודה. הוא נמרח סבת ק"ג ע"א בשם ר' יוחנן בן זכאי, ומינח צילקוט בשם גמרא שבה סס. וצק"ר הוא צלוקן אחר: (לג) זיוותאי אמר משום ר' מאיר. גמרא שבה סס חתנו של ר' מאיר, צק"ר מזכיר וצילקוט יביא בשם ע"א שבת זיוותאי חתנו של ר' מאיר, וגם צק"ר איהא זיוותאי אמר משום ר"מ, ורואתי צק"ר אוח י"ג ע"א זיוותאי הביא ח"ו: זיוותאי התיב דר"מ (לא הביא בעל פיהסין). לא מנלתי רק בצבת ק"ג ע"א וס אינו מזכיר זיוותאי רק סזס חתימה דר"מ ע"א. אכל צדור כי היה בן הטוסחא לפני היוחסין בגמ' שבה כמו שהביא הילקוט*): (לד) אינו דומה מי עשונה פרקו מאה פעמים כו'. הכוסס הוא ליהא צק"ר, והוא ע"א מאמרס חגיגה ט' ע"ב שהבילו זה על הכתוב ורואתם צין לדיק לרשע. ופירש"י אינו דומה שונה פרקו כו' אע"פ שתימהא לדיקוט לא עבדוהו כסוב שזו ענדו יוחר: (לה) הני שוב יום אחד לפני מיהתך. מוצא גם שבת ק"ג ע"א: (לו) אמר רבי משום עדה קדושה. מוצא בערוך ערך קבל בשם הגדת קבלת, ומכרסה שבוין רק לקבלת זוטא, אף כי מהאמר הוא ג"כ צק"ר רבה, כי אם היה לפני הרב בעל הערוך מדרש קבלת רבה היה הביא כל המלות הזרות שני: (לז) ששם היה ר' יוסי בן משולם ור' שמעון בן מנסיא. זה הוא מאמר פוסגר ולא הובא בערוך, רק נוסף ע"א מאמרס בירובלמי מעשר שני ס"ס ז' (ג"ג ע"ד). עדה קדושה ר' יוסי בן משולם ור' שמעון בן מנסיא. ובגמרא צבלי בינה כ"ז ע"א אמר רבי משום קבלת דצירושלים ר' שמעון בן מנסיא והבריו: (לח) ר' יצחק בן אלעזר היה קורא לרבי יהושע בריה דר' טימי ור' בורקי. כ"ה גם צק"ר, וצילקוט הני' ר' יצחק בן אלעזר קרי ליה לר' שמעון ור' צק"ר עדה קדושה. ל"ע כדון שלפנינו וכן מוצא לכתוב צק"ר ערך ר' בורקי בשם קבלת רבה: (לט) ר' מנחם אבשם ר' בון מסרם הדין קרייה, ("ג"כ סבת הביא וסחלחט שזות על סס זיוותאי ע"ש אוח ט'). (מדרש זוטא) נשנס

הגוך שמה כל אשר המצא ירך לעשות בכחך עשה. (מ) ר' אחא הוה מתחמד למיחמי אפוי דרבי אלכסנדר, איתחמי ליה בחלמיה, הראהו ב' מילין הרוני לוד אין (בריה יכו ה לעמוד) במחיצתם. (מא) ברוך שהעביר חרפתן של לוליאנוס ופפוס. (מב) אבר ליה מה קלא בהווא עלגא תמן. חמי ליה בני נשא אפיהון הליין אפיהון מכיבין א"ל מהו כן, א"ל דאינון אפיהון מכיבין שאן בידם לא תורה ולא כעשים טובים, ואלו דאפיהון הליין. שיש בידם תורה ומעשים טובים. (מג) זבדי בן לוי הוה מתחמד למיחמי אפוי דר' יהושע בן לוי, צם שיתין צוכין, לסוף איתחמי ליה, א"ל תלה מילין הרוני לוד אין (בריה וכלה לעמוד) לפנים כמחיצתן. ברוך שהכיר חרפתן של לוליאנוס ופפוס, ואשרי כי שבא לכאן ותלמודו בידו. (מד) רבי נחום איש קדש קדשים חפין אפוי איקנתא במחצלתא, אמרי לא יחמי במיתוי הך דלא המא יתהון בהיוו, אי אפישר דחמין יתהון. אבר ריש לקיש אין בין דשעים דצדיקים אלא דיבור בלבד, אמר ר' אשיאן אין בין צדיקים (דרשעים) (לבינים) אלא דיבור בלבד. א"ר זעירא המת שומע קולו כמת דארנו כמת חלום. ולמה קורא אותו (נחום איש) קדש קדשים שלא הביט בצורת מבע כל ימיו. אבר ר' חייא א" תפנו אל האלילים (ויקרא י"ט ד'). אל תפנו לעובדן. א"ר יודן אל תפנו לראותן ודאי. למה קראו לרבי (יהודה הנביא) רבינו הקדוש שלא הביט במילה מעולם. (מה) אנטונינוס היה גזיר, אמר לרבינו הקדוש איסתכל בהדא גזרתא א"ל בשלי לא איסתכלית מוכא, ברוךך איסתכל: [יא] **שבתו** וראה תחת השמש. (כו) מדבר ביעקב, אתמול וישא יעקב רגליו וגו' (בראשית כ"ט א'), והיום ויאסוף רגליו (שם מ"ט ג'): ולא לגבויהי המלחמה. (מז) אתמול ויגש יעקב ויגל את האבן (שם י"ט י'). (מח) והיום וישאו (בני ישראל) את יעקב אביהם (שם מ"ו ה'): ולא לחכמים לחם. אתמול ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא לאהיו לאכול לחם (שם ל"א נ"ד). וכי אחיו היו, והלא בניו היו, אלא כיון שהגישו (לשבתו)* ויזמה אותן לו וקרא אותם אחיו והיום שובו שברו לנו מעט אוכל (שם מ"ג ב'): (ולא) וגם לא לגבונים עושר. אתמול ויפרוץ האיש מאוד מאוד (שם ל' מ"ב). (מט) מלמד שפירצו לו פרצה מעין דוגמא של עולם הבא, כמה דאת אמר עדה פורץ לפניהם פרצו ויעבדו שער ויצאו בו ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם (מכות ב' י"ג): והיום אמר לו יוסף וכלכלתי אוהך שם (בראשית מ"ה י"א): וגם לא לירועים הן. אתמול ידעתי בני ידעתי *

(* צק"ר פי' המ"ע כ"ב כ' ע"ד כלומר דצדיקים כוונא זו נצורים כוונא זו .

הערות והקונים

גם גס צק"ר בפסוק הזה: (מ) ר' אחא הוה מתחמד למיחמי אפוי דר' אלכסנדר. הוא גס כן גס: (מא) ברוך שהעביר חרפתן של לוליאנוס ופפוס. צק"ר החר זה מוצא ואכרי מי שבא לכתן ותלמודו צדו. ועיין בחדושי הרד"ל שחק לפרש מה שהובא זה כס, ועיין בגמרא פסחים נ' ע"א: (מב) א"ל מה קלא צהבא עלמא. זה ליהא צק"ר ועיין גמרא שלאחריו איתחמיה ליה בחלמיה כהלכו בני אלס פטס זקופות ובני אלס פניהם נמוכות: (מג) זבדי בן לוי היה מתחמד. עיין צק"ר סס גנוסא אחר, ונמלא שמי עוד הרבה מהמרים: (מד) ר' נחום א"ש קדש קדשים חפין אפוי איקנתא במחצלתא. עיין ירושלמי ע"ז פ"ג (מ"ג רע"ג) כד דמך ר' נחום בר כיואי חפון איקנתי מחללן, אמר כמה דלא תמחון בהיו לא יתמין בדמכותיה, ותמחין הינון כלום, אמר רשב"ל אין צייתי ולצדיקים תלה דבור בלבד, ופי' שיהיו ויסו כל הנלמים במחצלתא ואמרו כי כימי שלא רחא היהו בחיוו כן לא ידאש בניהו. ותמחין חפון כלום, פי' וכי יודעים הממים מהומה, ועיין צק"ר בפסוק כל אשר תמלא ומלאה כמה המרים רבים מירושלמי ע"ז פ"ג: (מה) אנטונינוס הוה גזיר. צק"ר נפטיה איטימוס, וכיה כהנא הנטולטוס ונעשית הנטולטוס והנטולטוס הוה אנטונינוס ונמלא הרבה פעמים צירושיו הנטולטוס: (מו) מדבר ביעקב. מוצא בילקוט קהלת רמז שתקפ"ט וזכור מן כ"י שלפנינו, וכמה גס צק"ר כ"ב הזה: (מז) אתמול ויגש יעקב ויגל את האבן. צק"ר נוסף א"ר יוחנן כהנא שמעזיר את הפקק מעל פי הללויה" וזה נוסף מהיום נגזים מן צ"ר פ"ט אות פ"ג: זה אין לו בייחוד כלל למאמר שלפנינו: (מח) והיום וישאו בני ישראל את יעקב אביהם. צק"ר נוסף ואפילו בגניקטיקה לא היה יכול להטען צ"ל בגניקטיקה ופי' צ"ל ורומי מין ככה נבאיה הנשים האצויה. וצליקוט קבלה סס, הפילו כלי קטן אינו יכול לסבול" וזה תוקן אחד אשר לא הבין הוראה כהנא: (מט) מלמד שפירצו לו פרצה מעין דוגמא של עולם הבא. צק"ר מוצא זה גס ר' סימן גס ר' שמעון, וסס בני' בטעם מלמד שהיה לו דוגמא מעין דוגמא של עולם הבא, וזה הוקן אחד עפ"י צ"ר פט"ל אות י"א ויפרוץ רחש ר' שמעון בר אבה אמר מלמד שפירצה לו כהנא מעין דוגמא של עולם הבא. ונמלא המאמר יוסף מתוקן:

מדרש זוטא

צ"ד

י"ם נ"י"ט). יודע אני מעשה ראובן בבלהה ומעשה יהודה בהמר, והלא דברים קל
 יחומר ומה דברים שלא נגלו לך נגלו לי, דברים שנגלו לך על אחת כמה וכמה; והיום
 צפיים ליוסף, שנאמר אם נא מצאתי הן בעיניך וגו' אל נא תקברני במצרים (שם ש"ז כ"ט):
 (ג) ד"א כי לא לקלים המרוץ. זה עשאל [שנאמר] ועשאל קל ברגליו (ש"ב ב' י"ח). כיון
 דמטא שעתיה ויכהו אבנר [באחרי התנית] אל החומש וגו' (שם שם כ"ג): ולא לגבורים
 המלחמה, (נא) זה אבנר, (נב) דאמר ר' איסי נוח [לאדם] לזוז (נג) כותל של שש אמות,
 מלזוז רגל אחת-ישל אבנר, וכיון דמטא שעתיה כתיב הכמות נבל ימות אבנר (ש"ב ג' ל"ג):
 וגם לא לתככים לחם. (נד) זה שלמה, שנאמר יהי לחם שלמה ליום אחד וגו' (מ"א ד' ב').
 וכיון דמטא שעתיה, כתיב וזה היה חלקי מכל עמלי (קהלת ב' י'). (נה) איכא דאמרי
 מקלו, ואיכא דאמרי קודו, ואיכא דאמרי קושרתיה*: (ולא) [וגם לא] דבונים עושר. זה
 איוב, (נו) אתמול יהי מכנהו שבעת אלפי צאן וגו' (איוב א' ג'). וכיון דמטא שעתיה
 כתיב הנני חנוני אהם רעי (שם י"ט כ"א). וגם לא ליודעים חן. זה יהושע. (נז) דאבר
 רבי יוסי שני דברים דבר יהושע לפני רבו ולא נגמל [חן]** בעיניו, אחד בכינוי זקנים, ואחד
 במעשה העגלי, בכינוי זקנים, שנאמר וירץ הנער ויגר לבשה וגו' [ויען יהושע] בן נון וגו'
 אדני משה כלאם] (במדבר י"א כ"ו כ"ח). (נח) אמר לו משה יהושע (כך) [בדך] אני
 מתקנאי, המקנא אתה לי (שם שם כ"ט). והלואי כל ישראל כיוצא בי: [ואחד] במעשה
 העגל: וישמע יהושע את קול הזעם וגו' (שמות ל"ב י"ז). א"ל משה ליהושע אדם שהוא
 עתיד לנהוג שדרה על ששים ריבוא בני אדם. (נט) אינו יודע להבחין בין קול לקול אין
 קול ענות גבורה וגו' קול ענות אנכי שומע (שם שם י"ח) ואת אמר ויגוף ה' את העם
 (שם שם ל"ה): ד"א כי לא לקלים המרוץ (ס) [זה משה] אתמול עלה משה לרקיע כנשר,
 והיום הירץ יצוהו רהב המשים אמה לא יכור לעבור, שנאמר כי לא תעבור את הירדן
 הזה (דברים ג' כ"ו): לא לגבורים המלחמה. אתמול (כמלאכי הערת) [מלכי צבאות] ירדון
 ירדון (תהלים ס"ח י"ג). (סא) אמר ר' יודן מישום ר' מאיר אפילו מלכיהון דמלאכיא. אפילו
 * קודו פירוש הערוך קטרס של חרס שאוגל עליה ככל מקום שבוך וסוף מלכו כגולה, קושרתיה פי' חגורה
 שחוגר על המתים ייך נדרויה (נ"כ), ועי' מ"ש המעריך ב"ק קושרתיה, ובינקוט קבלת ליתא לתיבת קושרתיה.

הערות ותקונים

בהנחומא סוף וילא ויפרוך הליש, מוכר ויפרוך שפרן לו הקב"ה דגרו של עולם, ואמר לו כך אני פורץ לפני
 בניך לעולם הבא, שנאמר עלה הפורץ לפניו (מ"ב ב' י"ג): (ג) ד"ל זה עשאל. מונח בילקוט שם כמו
 שהוא לכינוי, ובק"ר הלשון מנוסה ובהוספה, ומוסף גם ומה היה קלותו, שהיה רץ על סלסי סיבוליא ואיין
 משנהגין, וסלסי סיבוליא הוא מלבוש ה"ל כוסס ה' ע"ה כסא דהינאה, ופי' ראשי הסבלים וע"ש בפירוש:
 (נא) זה איגור. בקב"ר נוסף דכתיב הלא איש התם ומי כמות צישראל וגו', ובינקוט ליתא: (נב) דלמר ר'
 חייב: כ"ה בינקוט ובק"ר ד"ר ח"י מנכס ר' יוחנן: (נג) כותל של שש אמות. בקב"ר של שש אמות
 במוצאי: (נד) זה שלמה ויחי לחם שלמה וגו'. בקב"ר נמלא כוספה ח"ר יוחנן וכן ככל יום יום וכן כל אשה
 ואשה מוציאה לו כעודה כסבורה שהוא פועל הללה, וזה הוסף אחד המגיבים מן גמרא ב"מ דף ס"ו מ"ב,
 וגם בילקוט קה"ל הוא כמו לבינו ככ"י: (נה) איכא דלמרי מקלו, ואיכא דלמרי קודו, וא"ל קושרתיה:
 עיין בפסיקתא דר"ג בסוף הל"ה ומה הערה על מה שהערה ח"ר וכן דהכריח צד ואין להכחיל
 הדברים לפני כמותי ככ"ר: (נו) אתמול יהי מקנהו שבעת אלפי צאן. בקב"ר נוסף ומקנהו פרוץ בלרץ ח"ר
 יוסי ב"ר מניחא פרוץ גדרו של עולם ככל מקום מנהגו של עולם זמנים הורגים את העושים, כגם בלויב העוים
 הורגים את הזאנים. וזה הוסף אחד המגיבים מן גמרא ב"ב ס"ו ע"ב. וליהא גם בינקוט קה"ל ושם הוה
 כמו דלבינו: (נז) דלמר ר' יוסי בני דברים. בינקוט דלמר ר' חייב, ובקב"ר ח"ר אמר ר' אבהו ברבי
 דר' זירא: (נח) דמר לו משה כך אני מתקנא המקנא התה לי והלואי כל ישראל כיוצא בי. בינקוט שם הגי'
 כך דמר ליה המקנא אתה לי, הלואי התה כיוצא בי, הלואי כל ישראל כיוצא בך, ובקב"ר גי' אחרת דמר לו
 כלם והעצרים מן העולם. ויאמר לו משה המקנא אתה לי. דמר לו יהושע כך אני מתקנא הלואי בני כיוצא
 בך, הלואי כל ישראל כיוצא בך, ומי יחן כל עם ה' נביאים וגו'. והנה גם הרד"ל אמר לו יכסע כך אני
 מתקנא, פי' בהמיה. ומפני שאלמד וימדל היו מהנצחיים משה מח יהושע מכנים השם יהושע סיקפיד משה
 על זה ולכן ח"ל למשה כל"ס, ועי' ח"ל משה בהמיה וכי אני מתקנא עליך ח"ו: (נח) אינו יודע להבחין
 בין קול לקול כו'. במדרש בקב"ר שם דהאמר בהההה לשיין, ועיין ח"ר פמ"ה אות א': (ס) זה משה אתמול
 עלה משה לרקיע. מונח בינקוט שם כמו שהוא לכינוי, ובקב"ר סלבוש מושרס, ועיין דברים רבה כ"ט אות ז':
 (סא) ח"ר יודן מנכס ר' מאיר. בקב"ר ח"ר יודן ב"ר ר' אינו אמר מלאכי נבואות איין כתיב כאן אלה
 * בינקוט הכוונה הסד. (כדרש זוטא)

ל"ב

מיבאל וגבריאל ידורון מפני משה, וכיון דמטא שעריה כתיב כי יגורתי מפני האף והחמה (דברים ט' י"ט): ולא להכמים לחם. (סב) הוא עשוי קומוקלוטור* של פרטין (של פרעה) והיום יתרו אוצר לבנותיו קראן לו ויאכל לחם (שמות ב' כ'): (ולא) וגם לא לנבונים עשר. זה משה**). (סג) מדיבן העשיר. אמר ר' חנין (סד) כמעשה של סנפרינן גילה הקב"ה בתוך אהלו, ומשם העשיר משה. (סה) אותה שעה אמר משה ברכת ה' היא תעשיר (משלי י' כ"ב): (סו) וגם לא ליודעים הן. אתמול ויאמר הראי נא את כבודך (שמות ל"ג י"ח). והיום כמה תפלות וכמה תחנונים ביקש שיכנס לארץ ישראל, ולסוף אמר לו הן קרבו ימך למות וגו' (דברים ל"א י"ד): כי עת ופגע יקרה את כלם. (סז) עת היא שפוגעת לכל אדם, לבי פגע בו כל הדברים הללו ירבה הפלה ותחנונים, ואין לך מי שהרבה בתפלה ובהתנונים כמשה, ולסוף אמר לו לא תעבור את דירך הזה (דברים ל"ד):

[יב] כי גם לא ידע האדם את עתו וגו'. (סח) מדבר במרגלים. כתיב וימותו האנשים (במדבר י"ד ל"ז). במה בתו. (סט) רבנן אמרין באסרה מכו. (ע) רבי שמעון

בן יוחי אומר במגפה מהו (עד) מלמד שנתרברב לשונם ונפל על שבורה, אמר ר' יצחק אין אומר אדם לשון הרע שישכור בעיקרו שנאמר אשר אמרו ללשונו נגביר וגו'

(תהלים י"ב ה'). אמר ר' שמעון בן יוחי קשה לשון הרע כנגד ג' עבירות שבתורה. ע"ז

וגילוי עריות ושפיכות דמים. ע"ז דכתיב ונא חטא העם הזה חטאה גדולה וגו' (שמות ל"ב ל"א). גילוי עריות, דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וגו' (בראשית ל"ט ט').

שפיכות דמים, דכתיב גדול עוני מנשוא (שם ד' י"ג). ובלשון הרע כתיב יכרת ה' כל שפתי חלקות (לשון מדברת גדולות) (תהלים י"ב ד'). וכתיב איש לשון בל יכון בארץ (שם ק"מ י"ב):

[יד] [טו] עיר קבנה ואנשים בה מעט. (עב) עיר קמנה. זה העולם: ואנשים בה מעט. זה דור אנוש דור המבול: ובא אליה מלך גדול. זה מלך מלכי המלכים

הקביה: ובנה עליה מצודים גדולים. (עג) אלו המינים והנפורים: ומצא בה איש מסכן.

(עד) זה נח: (והכס). (עה) רהוה אמר להון חורו בתשובה תדע שביון שמה מתושלת אברו לו אם בא פורענות לא בא אלא לביתו תהלה. הדא הוא דכתיב יהיו

לשבעת הימים וגו' (בראשית ז' י'): ואדם לא זכר וגו'. אמר הקב"ה אתם לא זכרתם אהו * ופירושו מושל עולם בנידורו. ** אתמול היה מכה נעשיר טוב ממרוך אבך, סלה נח. לנח ה' ימרה אבך, ועכשיו מכה כדכ ואתהקן מתת הטס כלל וכ"ה בילקוט וכו'. הכר.

הערות ותקונים

מלכי גמלות אפילו מלטיין דנלאכיית, וכ"ה בפסוקת דר"כ פסקא דהדג (מ"ה ע"ה): (סב) הוא עשוי קומוקלוטור של פלטין. בילקוט סס בטעות קמסקלתור וזק"ר אתמול עבד רומים קלטור, ורנ"ג הכונה קומוקלטור, ועיין בפסוקת דר"כ פ' כי הנה (י"ד ע"ה) וזכערה פ"ט וסס הארכתי צום: (סג) מהיבן העשיר א"ר חנין. יבוסלמי בקליט פ"ס, והנה מה טעם, ור"ר כל"ז אות ב', וקס"ר סס: (סד) ממעשה של סנפרינן. צסס הני' ממצב של סיסר: (סה) אותה שעה אמר משה ברכת ה' היא תעשיר. הסיוס הזה ליתא בקבלת רבס: (סו) ונכ לא לידעתי מן אתמול ויהיאר כתיב נח א"ת כבודך. כוונתו לפסוק ולתב המרת ידעתיך צסס וגם מולת מן בעיני (סס סס י"ג): (סז) עת היא שפוגעת לכל אדם. בקס"ר היא צססין אחר: (סח) מדרש במרגלים כתיב וימותו האנשים. המאמר קסס הבנה, ובקס"ר הוא בנאמן אחר, וגם סס אין לו ענין כלל. ועיין בגמרא כוטה ל"ה ע"ה וסס הוא צססין אחר ע"ס: (סט) רבנן אמרי צאצכר מכו. בקס"ר רבנן אמרין הפכרה עולתה צנרוכס ונחנין ומתן: ובקס"ר הני' ורצ"ב אמר צכסלת אינדיס מתו: (עא) מלמד כו'. צגמרא כוטה סס הוא נכס ר' חנינא צר פכא: (עב) עיר קמנה זה העולם. וכן הוא בקס"ר צפסוק כוטה ויובע מן צ"ר פל"ג אות ב': (עג) הלו המינין והכפרים. ויס לזקן כמתן ועקמון כמו [ארצ]. והנה לפנינו מן כמתן טעמית הפכרה עולתה וכו' ויבין עקס צסס צ"ר, וצגמרא כוטה ונכנין וכו' (רצ"ז), סה"ר צ"ר וקס"ר, ומולת צנרוך ערך כמתן וערך עקס צסס צ"ר, לכן דורס מסכן על נח. וזוה והמתת המסכן צויה ודבריו אינסי [ארצ]. וסלה לפנינו מן כמתן טעמית הפכרה עולתה וכו' ויבין עקס צסס צ"ר, וצגמרא כוטה ונכנין וכו' (רצ"ז), סה"ר פל"ג אות ז' סהיו קרין לנח זקן מבויה, לכן דורס מסכן על נח. וזוה והמתת המסכן צויה ודבריו אינסי צכמעיס (קבלת סס ט"ו): (עד) דהוה אמר לכוון חורו צכערה תדע שכיון טמה מרזכסו אחרו לו אם ביה צכענות לא צא אלא לבידו ההלה. הוא נובע מן צ"ר סס. ה"ל אין אחי מנוול לא אחי אלה על צניהם צכסיה צנרל, כיון טתת מנוולת אחרו לו הא לא אחי דור המנוול אמרו לו לנח למה לך כל זאת אין אחי (בדרש זוטא)

אני אכזר אותי, הרא הוא דכתיב ויזכור אלהים את נח (שם ה' א'): (עו) ד"א עיר קטנה. אלו מצרים: ואנשים בה מעט אלו ישראל: ובא אליה מלך גדול. זה פרעה: ובנה עליה מצודים גדולים. אלו חלונותיו: ומצא בה איש מסכן (וחכם) [הכס]. זה יוסף, שנאמר ויקבצו את אוכל וגו' ויצבור יוסף בר כחול הים (שם מ"א כ"ט): ומלט הוא את העיר בחבמתו. הוא שאמר יעשה פרעה וגו' (שם ש"ג ל"ד): ואדם לא זכר. זה שר המשקים, אמר הקב"ה אדם לא זכרתם אותו, אני אכזר אותו, שנאמר וישלה פרעה ויקרא (א'): [את] יוסף ובראשית מ"א י"ד): ד"א עיר קטנה. זה מצרים: ואנשים בה מעט. אלו עשרת השבטים: ובא אליה מלך גדול. זה יוסף. שנאמר ויוסף הוא השליט וגו' (שם מ"ב ו'): ובנה עליה מצודים גדולים. (עו) אלו שלש גזרות שנה. (עח) שלא יכנס אדם ביני (שערים) [המזורים], ושלא יכנס במצרים עבד, ושלא יכנס אדם עד שלא יכתב שמו ושם אביו: ומצא בה איש מסכן חכם. זה יהודה: ומלט. הוא שאמר אנכי אערבנו (שם מ"ג ט'): ואדם לא זכר. אמר הקב"ה אתם לא זכרתם אותי, אני אכזר: והו, שנאמר ואת יהודה שלח לפניו וגו' (שם מ"ו כ"ח). (עט) ד"א עיר קטנה. זה הגוף: ואנשים בה מעט. אלו רמ"ח איברים שבאדם: ובא אליה מלך גדול. זה יצר הרע. ולמה קוראין אותו גדול, שהוא גדול מיצר טוב שלש עשרה שנה: ובנה עליה מצודים גדולים. אלו מעשים רעים: ומצא בה איש מסכן חכם. זה יצר טוב, דלית כל עמא שמעין ליה: והכס. שכל מי ששומע לי נמלט מדינה של גיהנם: ואדם לא זכר. אמר הקב"ה אתם לא זכרתם אותי, ואני אכזר אותי, שנאמר והסירוהו את לב האבן מבשרכם (יחזקאל ל"ו כ"ו):

[יו] דבריו הכבים בנחה נשבעים. (פ) זה עמים ובית דין שאמרה לו ברו אבא גזירותך קשים משל פרעה: מועקת (כסיל) [מושל בכס לים]. אלו דתן ואבירם:

[יח] מרובה חכמה מכלי קרב. (פא) טובה חכמה. זה חכמתו של יעקב אבינו. ככלי קרב. זה עשו. (פב) זיין עצמו כלי זיין מבפנים, וכלי לבנים מבחוץ, והתקין עצמו לשלשה דברים, לתפלה ולמלחמה ולדורון. לתפלה מניין, שנאמר הצילני נא וגו' (בראשית ל"ב י"ב). ולדורון מניין, שנאמר והעבור המנחה על פניו (שם ל"ג מ"ז). ולמלחמה כגון שנאמר אם יבא עשו (שם ש"ג ט'). וחוטא. זה עשו הרשע, הרא הוא דכתיב וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה (שם ל"ג מ"ז). (פג) ולמה שעירה, (איר) [ר' אלעזר ר"י] שמאל בר נחמני חד אמר מפני שטר חוב, וחד אמר מפני הבישה: (פד) ד"א טובה חכמה, זו חכמתה של סרח בת אשר: מכלי קרב. של יואב, דכתיב ותקרא אשה רכמה [מן] העיר וגו' קרב עד הנה [ש"ב כ' מ"ז]. ויקרב אליה וראכר האשה האתה יואב (שם ש"ג י"ז). (פה) קציר לית את לפוס עובדך, לית את בר תורה, לאו דוד בר תורה, לאו הכי כתיב

הערות ותקונים

מבילא דרך קללה תחשב להם הם יבא, ועיין בקס"ר בפסוק ומלח בהם מסכן, ומובא גם המאמר בסגנון אחר ובלשון ארמי. ועיין תחומא הנדפס מכבר נח אות כ': (עו) ד"א עיר קטנה אלו דברים ואנשים בה מעט אלו ישראל. המאמר נמלא גם בקס"ר אצל בנימוס במקום אלו ישראל נלמד גם אלו המערים, ובמקום אלו חלונותיו הגו' גם כמנין ועקמון, גם הכווס גם הוה בלשון אחר, ומובא בילקוט קהלת כמו שהוא לפנינו בל"ג, בתחלה הביא מאמריו גם תחומא, והוא בתחומא ויגם אות א' וע"ש בזהרות שלי, ואח"כ הביא המאמר מקהלת זוסא: (עז) אלו שלש גזירות שנה. ב"ר כ"ה"א אות ד': (עח) שלא יכנס אדם ביני המורים. קן תקמתי כמו כה"ל לנכון ב"ר שם ובקס"ר גם. וב"ר נמלא הוספה ושלא יולדו חמרים תהיה ממקום למקום עיין גם בהר"ל. ועיין ערך ערך דמנחם שהביא המאמר מילמדנו מקץ: (עט) ד"א עיר קטנה זה סגוף. בקס"ר גם נמלא ממזר מ"א אות א': (פ) זה עמרם. מובא בילקוט קהלת המרחיל זה עמרם, ובקס"ר הוה בלשון אחר: (פא) טובה חכמה זה הכמה של יעקב אבינו. מובא בילקוט שם: (פב) זיין עצמו כלי זיין מבפנים כו' והתקין עצמו לני' דברים. התחומא וישלה אות ו' ע"ש הערה כ"ב: (פג) ולמה שעירה א"ר שמואל בר נחמני חד אמר כו'. תקמתי ר' אלעזר ר"י שמואל בר נחמני, ובקס"ר ר' אלעזר ר"י שמואל בר נחמני, ר' אלעזר אמר מכני ספר טוב, ור' שמואל אמר מפני הוספה, וב"ר פכ"ב אות י"ג וריש פכ"ד ר' אלעזר אמר מכני ספר טוב, ור' יבוצע בן לוי אמר מפני הכושה: (פד) ד"א טובה חכמה זו חכמתה של סרח בת אשר. קס"ר גם ומוכע מן ב"ר פכ"ד אות ט': (פה) קציר לית את לפוס שבדך. ב"ר שם אמר מלך יואב לומר שפחה אב לישלח ואין פחה אלא קוצר ולית את לפוס סך, ובתחומא יר"ל

בי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דברים כ' י'). שמא למלחמה כתיב. אמר לה את מאן את. אמרה ליה אנכי שלומי ישראל (ש"ב כ' י"ט). (פ) אני שלמתי נאמן לנאמן, יוסף למשה, ביר (אמר) [וען] יואב [ויאמר] חלילה חלילה (שם שם כ'). חלילה לדוד, חלילה למלכותו אלא (הנה) [כי] איש מה אפרים [נשא ידו במלך ברוד] וגו' (שם שם כ"א). אם בכלך למה ברוד. (פז) אלא ללמדך שכל הנוגע בתלמיד חכם כאלו נוגע בשכינה, על אחת כמה וכמה שהוא מלך ותלמיד חכם: (פח) ומלם. זה ישבע בן בכרי: (פט) ד"א טובה חכמה. זה ב"שה: מכלי קרב. זה שלמה אע"פ שעשה עשרה מנורות, עשרה שלחנות, בבית עולמים לא היו מקרובים אלא בכלים שעשה משה. (צ) מכאן אמרו (צא) חליל שבמקדש של משה היה, של קנה היה ונשבר ותקנתו ולא היה קולו ערב כבתחלה, חזרו ונמלחו וחזרו לכמות שהיה (צב) צלצל שבמקדש של משה היה. של נחושת היה נשבר ותקנתו ולא היה קולו ערב כמו שהיה. ונמלחו וחזרו לכמות שהיה, (צג) מכתשת שבמקדש של משה היה של נחושת היה ונשברה ותקנתו ולא היתה מפממת כמות שהיה, חזרו ונמלחו וחזרו לכמו שהיתה. (צד) אלו שני כלים שנשברו בבנין ראשון, ו"א היה עולה עליהן רוחא ועי יתן הוא אומר נחושת טמירט (מ"א ז' מ"ה). וכתוב וכלי נחושת מציבה טובה שנים חמדות כוהב (עזרא ח' כ"ז). (צה) תרין אמראין (חד אול מנהון בתרין דדהב) (חד אמר חד מנהון בתרין דדהב ותרנא אמר הרי מנהון בתרין דדהב). (צז) מגריפה, רב ועמואל, (צז) חד אמר עשרה נקבים היו בה, (וכל אחד ואחד היה מציא מאה מיני זמר). וחד אמר מאה נקבים היו בה וכל אחד ואחד היה מציא (אלף) (מאה) מי. זמר. [מדבריו שניהם היתה מוציאה אלף מיני זמר]. (צח) הני חמשה קולות היו נשמעין מיריחו, כיריחו היו נשמעין קול שער הנדול כשנפתח. מיריחו היו נשמעין קול מגריפה. מיריחו היו שומעין קול צלצל. [מיריחו היו שומעין קול החליל. מיריחו היו שומעין קול גבני כרוז. מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטיע (אכ"ו) [מכני] לכיור. מיריחו היו שומעין קול השיר. מיריחו היו שומעין קול השופר] ויש אומרים אף קולו של כהן גדול בשעה שהיה מזכיר את השם [בכניוין]. כיריחו היו כיריחין ריח פישום הקטורת. (צט) אמר ר'

הערות ותקונים

וירא אות י"ב איהא האלה יואב אהב כוח חכם סבכתוב מקלסן יוצג צננת מהכמני: (פ) איני שלמתי. צ"ר וקצ"ר ופסקיאה דר"כ ויסי בשלח וע"פ בהערה קצ"ה: (פ) לאלל ללמדך שכל סנונת צת"ח. צנ"ר וקצ"ר הם ה"א בשם ר' יודן, ומונח הם גם בשם ר' ערסיה ור' יונתן בר' חגי בשם ר' יתחק בר' מרין ללמדך שכל המעין פניו בתלמיד חכם ונדול הדור כאלו מעין פניו במלך, וע"פ עוד מאמר אחר: (פ) ומלם זה שבע בן בכרי. ובקצ"ר וחוסא אחר י"בד טובה הרבה זה שבע בן בכרי: (פז) ד"א טוניה חכמה זה משם כו', כל המאמר מובא בילקוט קהלת, ס. וליהא בקצ"ר ובילקוט ס. גרסא גנניין, ברמז תכ"ג הכוונה לרמז קצ"ב ולא שנתה ע"פ ס. בשם החכמה וכו' צנחומה וירה ליה י"ב: (צ) מכאן אמרו. ז' מלות האלה חסרים בילקוט: (צא) חליל שבמקדש. כן מובא גם בילקוט, ס. וש"ן ערביין ז' ע"ב ה"ר ארזב סיה במקדש כו' וכו' ס. בשניין אחר מתה סיהו לפנינו, וכשהו צרוספתה ערביין פ"ב כמו סיהו צנכילי, ומלחתי כי המאמר שלפנינו לקוח מן ירושלמי סוכה פ"ה ס"ו (כ"ה ע"ג): (צב) לללל שבמקדש. גם זה הוא בירושלמי ס. ס. וכו' וז"ל בשניין אחר בחוספתה וזמרתה ס. ס. (צג) מכתשת שבמקדש. הוא ז"ל בירושלמי ס. ס. כמו לפנינו, וגם צוה יש שינויים בחוספתה ובגמרתה ס. ס. (צד) אלו שני כלים שנסתברו צנניין ראשון ולא היה עולה לפנין רוחא. ל"ה בירושלמי ס. ס. ובגמרתה ס. ס. אלו שני כלים ששתיירו ממקדש ראשון ונחפסנו ולא היה להם ארוכה, ובחוספתה ס"י' אלו הכלים שנגמרו בניה הראשון ולא פלחה לן ארוכה. ובירושלמי ס. ס. צנניין ולא שנתה ע"פ ארוכה וכו' לפנינו רוחא וריחה ס"י' ארוחה כמו בירושלמי ז"ל ס. ס. יש לתקן ארוכה, ובילקוט קהלת ס. כשהבט המאמר אלו בני כלים שנסתברו צנניין ראשון ולא היה אולם צננין הלווא: (צה) תרין אמוראין חד אול מנהון בתרין דדהב. המאמר משושב, והקצ"ר לפנינו כמו סיהו בירושלמי ס. ס. ובגמרתה ערביין ס. ס. חד מנהון אומר כל אחר וחדה בקול בתרין דדהב, וחד אמר תרין מנהון שקולין כחד דדהב. ובחוספתה ליהא זה: (צז) מגריפה רב ועמואל. ל"ה בירושלמי ס. ס. אצל בגמרתה ס. ס. פלוגתיה דרב ועמואל' הוא במאמר שלפניו. ועל מגריפה מובא ס. ס. נוסח אחר: (צז) חד אמר פטרס נקביס. לפנינו גם בילקוט המאמר משושב, ותקנתו כמו סיהו בירושלמי ס. ס. ובגמרתה ערביין גי' אחרת: (צח) הני חמשה קולות היו נשמעין מיריחו. מובא בילקוט ס. ס. ולדעהי ביה כהוב ח' קולות ערביין ה' קולות כמו שהראש צנניין סוכה ומונח שמונח קולות, ולפנינו נלקט המאמר בחרס, ומובא לפנינו במאמר חמיד פ"ג (דף ל"ט ב'). ובירושלמי סוכה ס. ס. (דף נ"ה ע"ב) כני' סה קולות ע"פ והשמיט ב' קולות: (צט) א"ר אלעזר בן לזנא. במגנה

אלעזר בן דלגא עזים היו לאבא בהרי (מקור) [מכור] והיו מתעשיות מריח פיסום הקמורת.
 (ק) אמר ר' חייא בר אבא כתוב אחד אומר בנבל, וכתוב אחד אומר בכנור, האלכיצה,
 הוא נבל הוא כנור. ולמה נקרא שמו נבל, (קא) שהיה מנבל כל מיני זמר. (קב) א"ר הונא
 בשם רב יוסף (קג) ע"י עור שהיה עבוד על ידי (ניגון) [ניבין] יתידות היה מנבל כל מיני
 זמר: (קד) תני ר' שמעון בן יוחי אומר בראשונה היה שילוח מצויא מים בכאיסר, אמר
 בואו ונרחיבה וירבו המים. [הרחיבו] ונתמעטו כימיו (קה) [חורו] וגררוהו ונתרבו מימיו:

פרשה יב

[א] (א) **וזכור** את בוראך בימי בחורותיך עד (שלא) [אשר לא] יבואו ימי הרעה. אלו
 ימי הזקנה: והגיעו שנים אשר האמר אין לי בהם חפץ. (ב) אלו ימות
 המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה:

[ב] (ג) **עד** אשר לא תחשך השמש והאור. זה פדת והחוטם: והירת. זו נשמה:
 והבוכבים. אלו הלכתות: ושבו העבים אחר הגשם. זה כאור עיניו של
 אדם שהולך אחר הבכי:

[ג] **ביום** שיוועו שומרי הבית אלו הכסלים [הצלעות]: והתעונו אנשי החיל. אלו שוקיים]:
 ובמלך המזחנות כי מעטו. אלו השיניים: והשכו הרואות בארבות. אלו עינים:
 [ד] **וסגרו** דלתים בשוק. אלו נקבים של אדם: בשפל קול הטחנה. בשביל קורקבן
 שאינו טוחן: ויקום לקול הצפור. שאפילו צפור דרוז מערתו משנתו: וישחו
 כל בנות השיר. אלו שירים ושירות, דומות עליו בשיחה:

[ה] **גם** מגבה ידאו. שאפילו גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים: ותחתים בדרך
 בשעה שהוא הולך בדרך, נעשה לו לבו תוהים תוהים*: וינאץ השקר. זו קליבוסת:
 ויסתבל החגב. אלו ענבות: ותפר האבונה. זו חמדה: (ד) כי הולך האדם אל בית עולמו.
 אמר ר' יצחק בלמד שכל צדיק וצדיק (ה) עושין לו מדור לפי כבודו. (אמר) (ואמר) רבי
 יצחק [מאי דתיב] כי הילדות והשתרות הכל (קהלת י"א י'). דברים שאדם עושה בילדותו
 משחירין פניו לעת זקנתו: (ו) ד"א וזכור את בוראך בימי בחורותיך. אמר להם הנביא
 לישראל זכרו בוראיכם עד שבהורותיכם קיימת, עד שברית בהונה קיימת, שכתוב בו
 ובחור אורו מכל שבטי ישראל (להיות) לי לכהן (ש"א ב' ב"ח). עד שברית ליה קיימת,
 (* וימרד יצחק חדה גדולה תרגומו והוא יצחק תוהא, ערוך ע' תוס'.

הערות ותקונים

תמיד שם ה"ר אלעזר בן דנלאי ובינקוס הסריס המלות "בן דנלא". וזירושלמי סוכה שם ה"ר אלעזר בן
 דנאי, מזה הראה כי הגי' שלפנינו נכ"י נכונה: (ק) ה"ר חייא בר אבא כתיב אחד אומר בנבל. גם זה
 מובא בינקוס שם ולקוח מן כ"י שלפנינו, ובתחלה לא יכולה לביא אל כוונת הדורש אשר הביא. זה המאמר
 פה אשר אין לו שייכות כלל למאמר שלפניו רק ראה זה מאלתי זירושלמי סוכה שם (דף ג"ה ע"ג) לפני
 המאמר המובא פה הליל כל מקדם של משה היה אשר נובע מירושלמי שם, מובא עוד שם המאמר הוא ר' חייא
 בר אבא אמר הוא נבל הוא כנור והוא המאמר שהביא המסדר ככאן: (קא) שהיה מנבל כל מיני זמר.
 זירושלמי שם שהוא מלבין כמה מיני זמר: (קב) ה"ר הונא בשם רב יוסף. זירושלמי שם ר' חונא בשם
 רב יוסף, והכל אחד כי בנבל הוא חונא: (קג) על ידי עור שהיה עבוד. זירושלמי שאינו עבוד: (קד) חמי
 ר' שמעון בן יוחאי היה שילוח מולאי מים בכאיסר. גם המאמר הזה הוא זירושלמי שם (דף ג"ה ריש ע"ד)
 ושם הגי' חמי רבן שמעון בן גמליאל אומר, וכי' שילוח מעיין: (קה) חורו ונרדכו ונתרבו מימיו, אחר זה
 חסריס הדרסות על פרסה י' וי"א. ואין ספק שנאבדו איזה גליונות וחבל על דאבדין ולא משתכחין. וכנראה
 על פרסה י"ב הוא הוספה ואינו מן המסדר מקבלת זוטא ומאלא רק עד סוף פ"ט:
 (א) **וזכור** את בוראך עד אשר לא יבואו ימי הרעה. אלו ימי הזקנה. מובא גם בקה"ר סי"ב והוא מנמרה
 שכת קה"א ע"ב: (ב) אלו ימות המשיח. נמרה שם, ובקה"ר מובא זה בשם ר' חייא בר נחמיה:
 (ג) עד אשר לא תחשך השמש והאור. הוא בנמרה שם קה"א ע"ב וקה"ב ע"א: (ד) כי הולך. הוא בנמרה שם:
 (ה) עושין לו מדור. בנמרה שם נתייבן לו מדור: (ו) ד"א וזכור את בוראך אמר להם הנביא. קה"ר שם וכן
 מדרש זוטא)

שכתוב בו כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך (דברים י"ח ה'). ועד שבירת דוד קיימת, שכתוב בו ויבחר ברוד עבדו (תהלים ע"ח ע'). עד שבירת ירושלים קיימת, דכתיב ביה דעיר אשר בחרת (עז עולם) [בה] (מ"א י"א ל"ב). עד שבירת בית המקדש קיימת, דכתיב ביה והקדשתי את הבית הזה (דה"ב ו' ט"ז). עד שאתם קיימת, דכתיב ביה (כי) כך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים (דברים ז' ו'): עד (שלא) [אשר לא] יבואו ימי הרעה. אלו ימי (הגאולה) [הגלות]: והגיעו שנים וגו'. לא פוכה ו'א רעה: עד (שלא) [אשר לא] תחשך השמש. זה מלכות בית דוד, שכתוב בו וכסאו כשמש נגדי (תהלים פ"ט ל"ז): והאור. זו תורה, שכתוב בה כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו' כ"ג). והירה. זו סנהדרין. (ז) דתניא סנהדרין יושבת כחצי גורן עגולה: והכוכבים. (ח) אלו הרבנים. דכתיב מצדיקי דרבים ככוכבים: ושבו העבים אחר הגשם. אתה כוצא כל אותן נבואות הקשות שנתנבא עליהם ירכיה, לא באו עליהם אלא לאחר חורבן הבית: ביום שיוועו שומרי הבית. אלו משמרות כהונה ולויה. והתעוררו אנשי החיל, אלו הבהנים. אמר ר' אבא בר כרנא עשרים ושנים [אלף] ליום הגוף אהרן ביום אחד, שנאמר והגוף אהרן את הליום הנופה לפני ה' (במדבר ה' י"א). אמר ר' חנינא המוראה הזה דבר קל הוא, והיה דהבן זורקה (מ) על [הכבשן] שלשים ושתיים אמה לאחורי ידיו: ובטלו המזרחות. אלו משניות גדולות, כגון משנתו של ר' עקיבא, ושל ר' חייא [ורי הושעיא], ושל בר קפרא: כי פגעו. (י) זה הלמוד בבלי שבלול הכל בהם: וחשבו היראות בארכות. אתה מוצא (יא) בשעה שגלו ישראל בין האומות לא היה אחד מהם יכול לסבול את הלמודו: וסגרו דלתים בשוק. (יב) אלו [דלתות] נחושתא בר אלנהן, שהיו פתוחין לרווחה: בשפ: קול המחנה. על ידי שלא נתעסקו בדברי תורה. אמר ר' שמאל בר נחמני למה נמשלו דברי תורה כמזחנות רחיים, מה רחיים זו אינה בטילה לא ביום ולא בלילה. כך דברי תורה אינם בטלים לא ביום ולא בלילה, שנאמר והגית בה יוםם ולילה (יהושע א' ה'): ויקום לקול הצפור. זה נבוכדנצר הרשע. אמר ר' לוי י"ח שנה היתה בת קול יוצאת ומכרזת בפלטין של נבוכדנצר ואומרת עבדא בישא זיל ואחריב ביתא דמרך, דבני מרדן ולא שמעין ליה: וישחז כל בנות השיר, (יג) שעלה וביטל את השיר מבית המקדש, דכתיב בשיר לא ישחו יין (ישעיה כ"ד ט'): גם מבנה ייראו. מבנהו של עלם נתיירא. (יד) אמר לא בעי אלא מצמצמה יתי למיעביד בי כמה דעבד לסחרב: והתחתים בדרך, ר' אבא בר כהנא ור' לוי, חד אמר חתיה של דרך נפלה עליו, ור' לוי אמר התחיל (מסכים תכם) [מתוואה תוואים] בדרך. (טו) כי עמד מלך בבל (על) [אל] אם הדרך (יהוקאל כ"א כ"ו). על (טז) [אמס דבעליא] [אמא דבצליא]: בראש שני הדרכים (שם שם). [שהיא מרוכבת בין שני הדרכים] אחת הולכת למדבר, ואחת הולכת לירושלים; לקסום קסם (שם שם). החיל לקסם קסמים: קלקל בחיצים (שם שם). החיל מקלקל בחיצים לשמה של רוצי ולא עלהה, לשמה

הערות ותקונים

מונה צליכה רבתי בפתיחתא פי' כ"ג ומונה צליקוס קהלת שם נסם איכה רבתי, ובגלן הוא כשון הדרש איכה שם: (ז) דתניא סנהדרין יושבת כחצי גורן עגולה. כ"ה בפתיחתא דאיכה שם וליחא נקד' ומונה ככתוב לראש כירה יכון עולם (הילים פ"ט) ויש לתקן דתקן וסוף במשנה סנהדרין פ"ד מ"ג: (ח) אלו הרבנים דכתיב ומלדיקי הרבים ככוכבים (דניאל י"ב ג'). כ"ה בפתיחתא דאיכה, ובקד"ר הגי' אלו ת"ח: (ט) על יבשם אשמים וסחים אמס לאחורי ידיו. עיין ברד"ל בפתיחתא דאיכה שם: (י) זה הלמוד בבלי שבלול הכל ציב. צליכה רבתי כ"י זו הלמוד סהול כלול כהם, ופי' המ"כ במשניות כלול הלמוד, ובקד"ר הגי' זה הלמוד שבלול כהן, ופי' המ"כ הלמוד כלול וכלול במשניות: (יא) בשעה שגלו ישראל בין האומות, ובאיכה רבתי שם בין האופה העולם אכל נקד"ר כשגלו ישראל לבבל: (יב) אלו דלתות נחושתא בר אלנהן, ז"ל נחשתא בת אלנהן: והיא חמי של יסוכין. כמ"ס שם אמר נחשתא בת אלנהן (מ"ב כ"ד ח). ועיין ברד"ל צליכה רבתי שם: (יג) שעלה וביטל את השיר מבית המקדש. כ"ה בקד"ר אכל צליכה רבתי שם הגי' מיתא המשחה: (יד) אמר לא נשי. כ"ה צליכה רבתי שם, וחסר בקד"ר, ופי' המ"כ לא רהה נבוכדנצר לענות ולהחרוב ירושלים שאתר דוהה הקב"ה לכבש אותה ולהביא: נככל ר"ל כרסן כמו ששעס לזקני סחרב: (טו) כי עמד מלך בבל. מונה צליקוס יהוקאל רמו ס"ה בשם איכה רבתי והוא בפתיחתא שם אות כ"ג: (טז) אמס דבעליא. צליקוס שם אמס דבעליא, נ"כ בשעית וז"ל כמו שתקעתי חמה דבעליא. ונראה כי גם בפתיחתא דאיכה שם ביתא המלה משויבשת צבעל מ"כ כהן שם כ"ג נקמן נקלה על אמס דבעליא פי' על אם כדרך והוא נראה שדרך שמתפלגין הדרכים (מדרש זוטא)

של אלכסנדריא של מצרים ולא עלתה, לשמה של ירושלים ועלתה, זרע ערוגות ונטע נטיעות לשמה של רומי (ולא עלתה) [ולא צמחו], לשמה של אלכסנדריא של מצרים ולא צמחו (וי) לשמה של ירושלים וצמחו. הדליק נרות ופנסים לשמה של רומי ולא היו מאירין, לשמה של אלכסנדריא של מצרים ולא היו מאירין, לשמה של ירושלים והיו מאירין: וינאץ השקר. זו נבואתו של ירמיה, שנאמר כקל ישקר אני רואה (ירמיה א' י"א): אמר ר' אלעזר סימני של ישקר מיטעה שהיא מציץ עד שעה שהוא נוסר את פירותיו עשרים ואחד יום. [כך קייץ בתמו עד מ"ב עשרים ואחד יום]: ויסהבל החנב. זה צימו של נבוכדנצר, כמה שנאמר נבוכדנצר מלכא עבד צלם דרהבא רוביה אמין שיתין פותייה אמין [שיתין] [שית] [דניאל ב' א']: אמר ר' יוחנן משכחה אמרין כל דרומייה [אמין] שיתין ופותייה [שיתין] [שית מי ויכל קאים] אם אין בעוביו יליש אינו יכול לעמר. ואת אמרת אוקמיה בבקעת דורא. א"ר בקנה היו מעמרין אותו והוא נופל מעמרין אותו והוא נופל. עד היכן, ר' חני בשם ר' יצחק עד שהביאו כל כספה וזכה של ירוש ים ושפכו דימים על רגליה לקיים מה שנאמר כספם בחצות יושלכו וזכהם לגדה יהיה [יחזקאל ז' י"ט]: ותפר האביונה. זה וכות אבות. בי הולך האדם אל בית עלמו. מבבל היו ולבבל הזרו: וסבבו בשוק הסופדים. זה גלותו של יכניה, אתה מוצא בשעה שירד נבוכדנצר מירושלים וגלותו של צדקיהו בידו, יצאה גלותו של יכניה לקראתו והיו מבוסין שחורים סכפנים ומלוכשים לבנים מבחורין, והיו מקלסין לפני נבוכדנצר (יה) [נקיץ וורדאן] [נקטה ברבריה] והיו שאלין ואמרין להון מה עבד באבא, מה עבד באמא, מה עבד בברי, ואמרין להון אשר למות למות ואשר לחרב לחרב וגו' (ירמיה מ"ו ב'). והיו מקלסין בחדא מן ידיהון ומספדין בחדא מידיהון, לקיים מה שנאמר ופארנם על ראשיכם וגו' (יחזקאל כ"ד כ"ג): [ו] (יט) עך אשר לא ירתק חבל הכסף. זו שלשלת יוחסין: ותרין גלת הוזהב. אלו דברי תורה, שכתוב הנחמדים מזהב ומזו רב (תהלים י"ט י"א): ותשבר כד על המכוע. [תריין אמיראין] חד אמר כדו של ברוך על (כדו) [מכועו] של ירמיה, וחד אמר כדו של ירמיה עד (כדו) [מכועו] של ברוך, שנאמר מפיו יקרא אלי כל הדברים האלה וגו' (ירמיה ל"ו י"ח): ותרין הגלגל אל הבור. זו בבל שהיא זוטא של עולם. אמר ר' יוחנן האומר לצולה הרבי (ישעיה מ"ד כ"ז), זו בבל, ולמה נקרא שמה צולה, ששם צללו מתי דור המבול, דכתיב גם לבבל נפלו חללי כל הארץ (ירמיה נ"א מ"ט). א"ר שמעון בן לקיש כתיב וימצאו בקעה בארץ שנער (בראשית י"א ב'), [למה נקראת שמה שנער], שהם מנוערין מכל [המצות מצות] תרימות ומעשרות: ר"א שנער, שהן מתיים בתשנג בלא נר ובלא מרחץ: ר"א שנער, שהעמידה שונא וער תקימיה, זה נבוכדנצר: ר"א שנער, [עיר] ששיריה נערים הם ומבעימם בתורה:

[ו] (כ) וישעיה העפר אל הארץ כשהיה. כבבל היה ולבבל הזרו: והרוח השוב אל האלהים אשר נתנה. זה רוח הקדש, כיון שנסתלקה רוח הקדש גלו. (כא) לכן הודרו ועשו טובה, והקב"ה יעזור לכם, ויתן לכם חיים טובים בעולם הזה: וכן עדן לעולם הבא, וכן יהיה. אמן, אמן, אמן:

סליק מדרש קהלת.

הערות ותקונים

ופרסין זה כאן וזה כאן: (יז) לשמה של ירושלים וסיו מאירין. כשיתחא סס וכן בקס"ר סס נמנח עוד מאמר גדול אשר לא הובא פס: (יח) נקסין וורדאן. תקנתי נקטה ברבריה, וכ"ה צליכה דבתי סס כשיתחא וליתא בקס"ר ומונה כפרון ערך נקט כסס חכס רבתי ופי' נמח עס ועסו ע"ס: (יט) עד אשר לא ירתק. חכס רבתי סס כשיתחא כ"ל וקס"ר סס: (כ) וישב העפר. קס"ר סס: (כא) לכן הודרו ועשו טובה. חכספת הסופר: